

Nr 175

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253), m. m.; given Stockholms slott den 29 september 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253);
- 2) lag om ändrad lydelse av 22 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319); samt
- 3) lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1963—1966 m. m.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

Rune B. Johansson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att kommunala vallagens bestämmelser om poströstning ändras i fråga om mindre kommunalval samt att kravet på röstlängdsutdrag vid röstning inför särskilda röstmottagare slopas vid kommunala val liksom tidigare skett för andrakammarvalens del.

Beträffande poströstningen innebär förslaget, att den nu på valdagen förekommande poströstningen vid allmänna municipal- och kyrkofullmäktigval samt vid andra än allmänna kommunalval som regel i stället skall äga rum närmaste helgfria dag före valdagen. Rätt att poströsta nämnda dag föreslås tillkomma dem som f. n. äger poströsta på valdagen.

Röstlängdsutdragen skall enligt förslaget ersättas med röstkort. Förslagets bestämmelser om kortens upprättande och användningen av dem överensstämmer i stort sett med motsvarande regler för andrakammarval. Allmänt utsändande av röstkort blir obligatoriskt vid alla allmänna och

flertalet särskilda kommunalval. Korten avses få göras gemensamma för flera kommunalval av skilda slag.

Vidare framläggs i propositionen förslag till ändring i kommunala vallagen och landstingslagen för att hindra att plats i landsting kommer att stå tom vid landstingsmans avgång. Ny sammanräkning för utseende av suppleant föreslås skola äga rum så snart alla suppleanter för landstingsman inkallats till ordinarie landstingsmän eller eljest avgått som suppleanter. Härjämte föreslås att skyldigheten för länsstyrelsen att kungöra utgången av kommunalval upphäves.

Slutligen föreslås att det provisoriska valsysteem, som 1954 antogs för kommunalvalen och som enligt nuvarande bestämmelser skall tillämpas t. o. m. den valperiod som utgår 1962, skall gälla även med avseende å kommunalvalen för perioden 1963—1966.

Bestämmelserna om ny sammanräkning för utseende av suppleant för landstingsman avses träda i kraft den 1 januari 1963 och övriga ändringar i kommunala vallagen den 1 januari 1962.

Förslag

till

Lag**om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)**

Härigenom förordnas *dels* att 35—39 §§, 44 § 3 mom., 49 § 3 mom. samt 51, 54, 56, 59 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att i samma lag skall införas i 5 kap. en ny paragraf, betecknad 19 §, och i 7 kap. närmast efter 53 § en ny paragraf, betecknad 53 a §, av nedan angiven lydelse, *dels* ock att rubriken till 5 kap. samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***5 KAP.****Om vals kungörande och förrättande****Om vals förberedande, kungörande och förrättande****19 §.**

1 m o m. Då kommunalval skall förrättas, skall, i den mån icke Konungen annorledes förordnar, för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens eller magistratens försorg upprättas röstkort, utvisande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen för valet samt den myndighet, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör. Röstkort må upprättas gemensamt för flera kommunalval. Är väljaren icke röstberättigad vid samtliga valen, skall förhållandet tydligt angivas å kortet.

¹ Senaste lydelse av 35 § 1 mom., se SFS 1948:198, av 35 § 2 och 3 mom., 36 § 1 och 2 mom. samt 37 och 38 §§, se SFS 1956:300, av 36 § 3 mom. och 59 §, se SFS 1942:177, av 39 §, se SFS 1957:160, av 51 §, se SFS 1959:60, samt av 60 §, se SFS 1960:60.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Röstkortet skola senast å tjugofemte dagen före valdagen eller, om kortet avse flera val som förrättas å olika dagar, å samma tid före den första valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

Upprättande och utsändande av röstkort enligt detta moment erfordras ej för val, som icke är allmänt, om tidigare utsända röstkort enligt 3 mom. må användas vid valet.

2 m o m. Har röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade till handa, äger den röstberättigade efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad som avses i 35 § 2 eller 3 mom. äger, innan röstkortet blivit på sätt ovan i 1 mom. sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Framställning om erhållande av röstkort skall göras skriftligen eller muntligen till valnämnden eller magistraten. Vid framställningen skall uppgivas den röstberättigades fullständiga namn och födelsetid samt hemvist i den ort, där han är uppförd i röstlängd. Där så begäres, skall röstkortet med posten tillställas den röstberättigade. Möter för upprättande av röstkort hinder, som icke omedelbart kan delgivas sökanden, skall meddelande med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till honom.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i lagen om val till riksdagen sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 m o m. Röstkort som utfärdats för visst eller vissa val må användas vid samma slags val, som hålles där-
efter, såframt röstlängden alltjämt
länder till efterrättelse.

4 m o m. Närmare föreskrifter i
avseende å röstkortens upprättande
meddelas av Konungen.

35 §.

1 m o m. Är någon på grund av
vistelse å annan ort inom riket för-
hindrad att utöva sin rösträtt vid
valförrättning för det valdistrikt, där
han är i röstlängden uppförd, må
han å valdagen avlämna valsedel,
avseende valet i valkretsen dit näm-
nda distrikt hör, å fast postanstalt.
Den som vårdas å sjukvårdsanstalt
inom riket, vid vilken postanstalt
finnes inrättad, må å valdagen där
avlämna valsedel, som nyss sagts,
ändock att sjukvårdsanstalten är be-
lägen å den ort, där han är i röst-
längden uppförd.

1 m o m. Vid allmänt val av lands-
tingsmän, kommunalfullmäktige och
stadsfullmäktige, så ock vid annat
kommunalval, beträffande vilket
Konungen förordnat att röstmottag-
ning å postanstalt skall äga rum å
valdagen, må röstberättigad som på
grund av vistelse å annan ort inom
riket är förhindrad att utöva sin
rösträtt vid valförrättning för det
valdistrikt, där han är uppförd i
röstlängden, å valdagen avlämna val-
sedel å postanstalt. Vid val som nu
sagts må den, som vårdas å sjuk-
vårdsanstalt inom riket, vid vilken
postanstalt finnes inrättad, å valda-
gen där avlämna valsedel, ändock
att sjukvårdsanstalten är belägen å
den ort, där väljaren är uppförd i
röstlängden.

Vid annat kommunalval än som
avses i första stycket må röstberätti-
gad närmaste helgfria dag före val-
dagen avlämna valsedel å postan-
stalt, om det med skäl kan antagas
att den röstberättigade på grund av
vistelse å annan ort inom riket eller
på grund av vård å sjukvårdsanstalt
inom riket är förhindrad att utöva
sin rösträtt å valdagen.

2 m o m. Kan med skäl antagas,
att röstberättigad kommer att å val-
dagen vistas utom riket eller att röst-

2 m o m. Kan med skäl antagas,
att röstberättigad kommer att å val-
dagen vistas utom riket eller att

(Nuvarande lydelse)

berättigad, vilken utövar militär-tjänst eller tillhör besättning eller annan personal å fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning icke kan utöva sin rösträtt å valdagen, må sådan röstberättigad före valdagen avlämna valsedel, *avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å fast* postanstalt inom riket.

3 m o m. Vistas röstberättigad utom riket och kan med skäl antagas, att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som i 2 mom. sägs icke kan utöva sin rösträtt å valdagen inom riket, äger han avlämna valsedel, *avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer.*

(Föreslagen lydelse)

röstberättigad, vilken utövar militär-tjänst eller tillhör besättning eller annan personal å fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning icke kan utöva sin rösträtt å valdagen, må sådan röstberättigad före valdagen avlämna valsedel å postanstalt inom riket.

3 m o m. Vistas röstberättigad utom riket och kan med skäl antagas, att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som i 2 mom. sägs *eller till följd av omständighet som angives i 1 mom. andra stycket* icke kan utöva sin rösträtt å valdagen inom riket, äger han avlämna valsedel å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer.

4 m o m. *Valsedel som avlämnas enligt 1—3 mom. skall avse valet i den valkrets, där den röstberättigade är upptagen i röstlängden.*

36 §.

1 m o m. Väljare, som avlämnar valsedel enligt 35 §, skall innehava för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den myndighet, som skall verkställa sammanräkning av de vid valet avgivna rösterna. Röstlängdsutdrag tecknas å ytterkuvert, varom förmäles i 38 §. Formulär till utdrag fastställs av Konungen.

Väljare som avlämnar valsedel enligt 35 § skall innehava röstkort. Är väljaren ej för röstmottagaren känd, skall han styrka sin identitet.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 m o m. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande eller dennes suppleant och i stad av den magistraten därtill förordnar. I kommun på landet må röstlängdsutdrag jämväl utfärdas av den som därtill förordnas; sådant förordnande meddelas av Konungens befallningshavande, där det finnes erforderligt.

Röstlängdsutdrag må ej utfärdas före det röstlängden blivit, på sätt i lagen om val till riksdagen sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen.

Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall därom antingen personligen göra framställning hos den som äger utfärda utdraget eller ock till denne låta inlämna eller med posten insända egenhändigt undertecknad, av minst en person bevittnad ansökan. Ansökan må ock insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd, och skall i sådant fall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökningen till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort.

Där så begäres, skall utdrag med posten översändas till sökanden. Möter, då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 m o m. Över gjorda ansökningar om röstlängdsutdrag samt utfärdade utdrag skall utdragsutfärdaren, särskilt för varje val, föra förteckning enligt av Konungen fastställt formulär. Överlämnas utdrag till sökanden personligen, skall denne i förteckningen genom sin namnteckning erkänna, att han mottagit detsamma. I annat fall skall utfärdaren i förteckningen anmärka till vem utdraget överlämnats eller under vilken adress det avsänts till sökanden.

Förteckning, som här avses, skall av utdragsutfärdaren omedelbart efter valet insändas till den myndighet, som har att verkställa röstsamanräkningen för valet.

37 §.

Röstmottagare är — — — ställe sätter.

Röstmottagning skall äga rum från och med adertonde dagen före valdagen till och med valdagen, utom riket dock ej längre än till dess avgivna valsedlar, enligt vad i 40 § sägs, skola insändas till överståthållarämbetet.

Röstmottagning skall äga rum från och med adertonde dagen före valdagen till och med valdagen eller, vid annat kommunalval än som avses i 35 § 1 mom. första stycket, närmaste helgfria dag före valdagen. Utom riket skall röstmottagning ej i något fall äga rum längre än till dess avgivna valsedlar, enligt vad i 40 § sägs, skola insändas till överståthållarämbetet.

Röstmottagning å — — — — — en timme.

De väljare — — — — — sina valsedlar.

Ej må — — — — — väljande tillåtas.

Å postanstalt — — — — — denna lag.

Där röstmottagning — — — — — till kännedom.

38 §.

Vid röstningen skola användas särskilda valkuvert och ytterkuvert. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §.

Vid röstningen skola användas särskilda valkuvert samt särskilda ytterkuvert, å vilka röstkortets uppgifter skola kunna ifyllas. Om be-

(Nuvarande lydelse)

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren *samt avlämna det med röstlängdsutdrag förseddä ytterkuvertet*, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å *kuvertet* teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 35 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes *röstlängdsutdraget* vara i behörig ordning och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den *utdraget* avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å *kuvertet* tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val *utdraget* avser.

Väljaren skall — — — — — till röstmottagaren.

Är valkuvert — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — fastställt formulär.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

39 §.

Äkta make, vilken — — — — — 28 och 29 §§ sägs.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, *avlämnar till röstmottagaren* valedelsförsändelsen jämte ytterkuvert *försett med sådant röstlängdsutdrag, som i 36 § sägs, rörande sistnämnda make, utvisande att denna är röstberättigad vid det val försändelsen avser.*

Finnes att *röstlängdsutdraget* är i behörig ordning samt att *försändel-*

(Föreslagen lydelse)

skaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. *Han skall därvid förete sitt röstkort samt avlämna ytterkuvertet vederbörligen ifyllt*, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å *yterkuvertet* teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 35 § 1 mom. *andra stycket*, 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes *yterkuvertet* vara i behörig ordning *ifyllt* och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den *röstkortet* avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å *kuvertet* tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val *röstningen* avser.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, *skall förete röstkort för denna make samt avlämna* valedelsförsändelsen jämte ytterkuvert *ifyllt i enlighet med uppgifterna å röstkortet. Härjämte skall han å ytterkuvertet teckna försäkran, att han är äkta make till den, som anordnat försändelsen.*

Finnes att *yterkuvertet* är i behörig ordning *ifyllt* samt att *valedels-*

(Nuvarande lydelse)

sens ytterkuvert är sådant, som avses i 29 §, och tillslutet, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i det med röstlängdsutdrag försedda ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

I sammanhang — — — omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

44 §.

3 m o m. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade *röstlängdsutdrag*. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för det *i röstlängdsutdraget* angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad vid valet eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

Övriga ytterkuvert — — — såsom ogillt.

(Föreslagen lydelse)

försändelsen är i behörigt skick och tillsluten, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

3 m o m. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade *uppgifter*. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för det *å ytterkuvertet* angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad vid valet eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

49 §.

3 m o m. Samtliga valsedlar vid varje val inläggas, de godkända och de underkända särskilt, i omslag, vilka, innan förrättningen avslutas, förses med minst två närvarandes sigill. De sålunda inlagda valsedlarna skola förvaras, *vid val av landstingsmän till dess valet vunnit laga kraft eller, i händelse av besvär, dessa blivit avgjorda, samt vid annat val* intill utgången av den tid, för vilken valet gäller.

3 m o m. Samtliga valsedlar vid varje val inläggas, de godkända och de underkända särskilt, i omslag, vilka, innan förrättningen avslutas, förses med minst två närvarandes sigill. De sålunda inlagda valsedlarna skola förvaras intill utgången av den tid, för vilken valet gäller.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

51 §.

Efter röstsammanräkning — — — blivit utsedda.

Efter röstsammanräkning för val av fullmäktige åligger det länsstyrelsen eller magistrat, som verkställt sammanräkning, att utan avgift skyndsamt låta tillställa var och en fullmäktig ett utdrag av förrättningsprotokollet i vad det rör honom.

Länsstyrelsen låter i länskungörelserna meddela underrättelse om samtliga valens utgång.

Efter röstsammanräkning för val av fullmäktige åligger det länsstyrelsen eller magistrat, som verkställt sammanräkning, att *översända avskrift av protokollet över förrättningen till kommunen eller församlingen samt att utan avgift skyndsamt låta tillställa var och en fullmäktig ett utdrag av förrättningsprotokollet i vad det rör honom.*

53 a §.

Hava samtliga suppleanter för landstingsman inkallats till ordinarie landstingsmän eller eljest avgått som suppleanter, skall på anmälan av landstingets förvaltningsutskott ny sammanräkning företagas för utseende av ytterligare en suppleant. För sammanräkningen, som skall verkställas vid offentlig förrättning och påbörjas så snart omständigheterna medgiva det, skola bestämmelserna i 47 § äga motsvarande tillämpning. Finnes icke någon, som kan utses till suppleant, skall därvid bero.

Efter sammanräkningens avslutande skola valseدلarna åter inläggas under försegling, varjämte de i 51 § föreskrivna åtgärderna skola vidtagas.

54 §.

Vid sammanräkning, som avses i 52 § 2 mom. eller 53 §, föres protokoll i överensstämmelse med formulär, som fastställts av Konungen, och i formulären givna anvisningar.

Vid sammanräkning, som avses i 52 § 2 mom., 53 § eller 53 a §, föres protokoll i överensstämmelse med formulär, som fastställts av Konungen, och i formulären givna an-

(Nuvarande lydelse)

Protokollet skall upptaga de föreliggande omständigheterna samt vem på grund därav skall inträda i den avgångnes ställe. Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av nämnda protokoll. Med protokollets uppläsning är förrättningen avslutad.

(Föreslagen lydelse)

visningar. Protokollet skall upptaga de föreliggande omständigheterna samt vem på grund därav skall inträda i den avgångnes ställe. Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av nämnda protokoll. Med protokollets uppläsning är förrättningen avslutad.

56 §.

Är någon — — — — — och avgöras.

Skiljes den valde från uppdraget, skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas därom. Länsstyrelsen, som där fråga är om val av landstingsmän låter sådan underrättelse införas i länskungörelserna, vidtager, om icke i följd av besvären över valet annan person förklarats vara vald, för inkallande till ordinarie landstingsman av närmast i ordningen varande suppleant eller för förnyad sammanräkning den åtgärd, som av beslutet över besvären må föranledas. Har hela valet upphävts, förordnar länsstyrelsen om ofördröjligt företagande av nytt val för den tid, som avsetts med det upphävda valet, eller för den återstående delen därav samt om tid och ställe för valet.

Vid nytt val gäller i övrigt vad om allmänt val är föreskrivet.

Vad i — — — — — ny röstsammanräkning.

59 §.

Valnämnden eller — — — — — ordentligen verkställas.

Kostnaden för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, ävensom utgifter för kuvert, som avses i 26 och 29 §§, samt de i 33 § 3 mom. och 34 § 1 mom. omförmälda omslagen skola gäldas vid val av kyrkofullmäktige av församlingen och i övriga fall av kommu-

Kostnaden för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, ävensom utgifter för blanketter till röstkort och för kuvert, som avses i 26 och 29 §§, samt de i 33 § 3 mom. och 34 § 1 mom. omförmälda omslagen skola gäldas vid val av kyrkofullmäktige av för-

(Nuvarande lydelse)

nen, vilken jämväl har att tillhandahålla lämpliga vallokaler och bestrida kostnaden för de anordningar, som avses i 26 §.

(Föreslagen lydelse)

samlingen och i övriga fall av kommunen, vilken jämväl har att tillhandahålla lämpliga vallokaler och bestrida kostnaden för de anordningar, som avses i 26 §.

60 §.

Kuvert, varom — — — — — statsverkets försorg.

I 26 och 29 §§ — — — — — mot ersättning.

Kuvert, som avses i 29 §, och valkuvert, varom förmåles i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Kuvert, som i förstnämnda paragraf sägs, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

Ytterkuvert, som i 38 § sägs, tillhandahållas på statsverkets bekostnad de personer, vilka hava att utfärda röstlängdsutdrag enligt 36 § 2 mom.

I 29 § omnämnda kuvert av de slag, som erfordras för inom valdistriktet förekommande val, skola i god tid före varje val finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna.

Kuvert, som avses i 29 och 38 §§, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Ytterkuvert, som avses i 38 §, tillhandahållas på statsverkets bekostnad även valnämnden eller magistraten. I 29 § omförmälda kuvert samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 29 § omnämnda kuvert av de slag, som erfordras för inom valdistriktet förekommande val, samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola i god tid före varje val finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. Sistnämnda ytterkuvert skola inom samma tid finnas tillgängliga även å postanstalt samt å svensk beskickning eller svenskt konsulat, där röstmottagning äger rum.

Det åligger — — — — — 27 och 38 §§ sägs.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 53 a § och 54 §, den 1 januari 1963 samt i övrigt den 1 januari 1962.

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 22 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319)**

Härigenom förordnas, att 22 § landstingslagen den 14 maj 1954 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

22 §.

Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, skall länsstyrelsen *införa tillkännagivande därom i länskungörelserna och* till ordinarie landstingsman inkalla den närmast i ordningen varande suppleanten.

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, skall länsstyrelsen till ordinarie landstingsman inkalla den närmast i ordningen varande suppleanten. *Hava samtliga suppleanter för landstingsman inkallats till ordinarie landstingsmän eller eljest avgått som suppleanter, gäller vad i 53 a § kommunala vallagen stadgas.*

Inträffar för — — — — — dess beskaffenhet.

Uppkommer för — — — — — är sagt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1963.

Förslag

till

L a g**med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1963—1966 m. m.**

Med avseende å val och särskilda röstsammanräkningar för att utse landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige för perioden 1963—1966 samt, såvitt angår stadsfullmäktige i Stockholm, för perioden den 15 oktober 1962—den 14 oktober 1966 eller för del av sådan period förordnas härigenom,

att 45 § kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ icke skall gälla,

att i stället för 23 § första stycket kommunala vallagen nedan under motsvarande lagrumsbeteckning upptagna bestämmelser skola gälla,

att i stället för ett vart av följande lagrum i kommunala vallagen, nämligen 25 § första stycket, 46 §, 47 §, 52 § 2 mom. och 53 §, skola gälla de bestämmelser, som under motsvarande lagrumsbeteckning finnas upptagna i lagen den 12 mars 1954 med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1955—1958 m. m.,

att vad i 21 § sista stycket och 37 § sjätte stycket kommunala vallagen sägs om samma lag skall gälla jämväl beträffande 1954 års lag och nu ifrågavarande lag

samt att det i 24 § kommunala vallagen angivna formuläret skall ersättas av formulär av den lydelse bilaga vid denna lag utvisar.

23 §.**Första stycket.**

Val är omedelbart och sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken. Ovanför namnen skall å valsedel utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av väljare eller för viss meningsriktning); vad i 34 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 sägs om väljarbeteckning skall avse sådan partibeteckning. Nedanför namnen må vara anbragt, såsom valbeteckning, en av beteckningarna »landstingsmannaval», »kommunalfullmäktigval», »municipalfullmäktigval», »stadsfullmäktigval», »kyrkofullmäktigval för församlingen» eller »kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller annan

¹ Senaste lydelse av 23 och 25 §§, se SFS 1952:265, samt av 37 §, se SFS 1956:300.

beteckning i ord för ifrågavarande slag av val ävensom, såsom valkrets-beteckning, beteckning för den valkrets sedeln avser.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I lag eller särskild författning förekommande hänvisning till stadgande, vilket ersatts av bestämmelse i denna lag, skall avse sistnämnda bestämmelse.

Bilaga

Formulär till s. k. spaltad valsedel, som avses i lagen med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1963—1966 m. m.

Plats för partibeteckning	
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
Plats för valbeteckning och valkrets-beteckning eller endera	
.....	

Valsedelns storlek och antal rum å sedeln må lämpas efter behovet. Vänstra sidan är avsedd för landstingsmannan- eller fullmäktignamn och suppleant- eller efterträdarnamn; högra sidan är avsedd för *särskilda* suppleant- eller efterträdarnamn.

Såsom valbeteckning må nedanför namnen vara anbragt en av beteckningarna »Landstingsmannaval», »Kommunalfullmäktigval», »Municipalfullmäktigval», »Stadsfullmäktigval», »Kyrkofullmäktigval för församlingen» eller »Kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller annan beteckning i ord för ifrågavarande slag av val.

Såsom valkrets-beteckning må jämväl nedanför namnen vara anbragt beteckning för den valkrets sedeln avser.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29
september 1961.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, *fråga angående vissa ändringar i lagstiftningen om kommunala val* samt anför därvid följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 maj 1955 tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet samma dag kanslidirektören S. Waller att verkställa en teknisk översyn av bestämmelserna rörande allmänna val. Sedermera tillkallades såsom ytterligare ledamöter av utredningen, som antagit benämningen *1955 års valutredning*, ledamoten av riksdagens andra kammare J. Braconier, organisationschefen C. H. Brolin, ombudsmannen S. H. E. Lundgren och förbundssekreteraren C. E. R. Moberg. I utredningsuppdraget har bl. a. ingått att upptaga frågan om röstlängdsutdragens avskaffande vid de allmänna valen. I en den 8 februari 1960 avgiven promemoria (stencilerad) föreslog utredningen att röstlängdsutdragen skulle avskaffas och ersättas med röstkort vid val till riksdagens andra kammare. Den föreslagna ändringen har genomförts genom lag den 8 april 1960. Utredningen har härefter undersökt möjligheterna till en motsvarande reform för kommunalvalens vidkommande och i samband därmed ansett det nödvändigt att taga upp vissa spörsmål rörande poströstningen vid mindre kommunalval till prövning. I ett den 15 december 1960 avlämnat betänkande (stencilerat) har utredningen lagt fram förslag i dessa frågor.

I skrivelse 1959: 240 har riksdagen — under åberopande av vad som anförts i konstitutionsutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 16 — anhållit om utredning och förslag till sådan ändring i kommunala vallagen att plats i landsting ej kommer att stå obesatt till följd av att någon på förhand utsedd suppleant ej finnes som kan tillträda platsen efter avgången landstingsman. Skrivelsen har överlämnats till valutredningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag. I nyssnämnda betänkande behandlar utredningen även detta spörsmål.

Vid betänkandet fogade *förslag till ändringar i kommunala vallagen och landstingslagen* i nu berörda hänseenden torde få fogas såsom *bilaga* till detta protokoll.

I betänkandet har valutredningen vidare lagt fram förslag med anledning av riksdagens till utredningen överlämnade skrivelse 1959:80, vari riksdagen i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 1 för nämnda år anhållit om översyn av bestämmelserna om valkretsindelning vid primärkommunala val. Utredningen föreslår ändringar i kommunallagen samt i lagarna den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse och om församlingsstyrelse i Stockholm. Sistnämnda båda lagar ersättes från och med den 1 januari 1963 av lagen den 2 juni 1961 om församlingsstyrelse.

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av generalpoststyrelsen, statskontoret, statistiska centralbyrån, överståthållarämbetet med bifogande av yttranden från valnämnden i Stockholm och kyrkorådet i Bromma församling, samtliga länsstyrelser, som bifogat yttranden från 31 magistrater, sex kommunalborgmästare, kommunalfullmäktige eller kommunalnämnden i 64 kommuner samt från 81 valnämnder i städer utan magistrat och på landet, ävensom samtliga domkapitel, vilka bifogat yttranden från 52 stads- och landsförsamlingar samt från sju kyrkliga samfundigheter. Yttranden har vidare avgivits av svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund.

I skrivelse den 21 april 1961 har länsstyrelsen i Älvsborgs län föreslagit att skyldigheten för länsstyrelsen att i länskungörelserna meddela under rättelse om utgången av samtliga kommunalval skall upphävas. Över skrivelsen har efter remiss yttranden avgivits av överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser utom länsstyrelsen i Älvsborgs län, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet och svenska landskommunernas förbund. Vid yttrandet från länsstyrelsen i Malmöhus län har fogats utlåtanden av Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott och magistraten i Malmö.

Sedan valutredningen avgav sitt förut omnämnda betänkande har indelningssakkunniga lagt fram betänkande med principer för en ny kommunindelning (SOU 1961:9). I anslutning härtill har Kungl. Maj:t den 12 maj 1961 uppdragit åt valutredningen att överse sitt förslag angående valkretsindelning vid primärkommunala val utifrån de ändrade förutsättningar som en ny kommunindelningsreform kan innebära. Frågan om valkretsindelning vid primärkommunala val torde därför böra övervägas först när valutredningen på nytt tagit ställning i saken.

Jag anhåller att nu få upptaga övriga berörda frågor till närmare behandling. Därvid avser jag att först uppehålla mig vid problemen om poströstningen vid mindre kommunalval och röstlängdsutdragens ersättande med röstkort för att därefter behandla frågorna om utseende av suppleant för landstingsman och om skyldigheten att kungöra utgången av kommunalval.

Jag anhåller vidare att i förevarande sammanhang få behandla frågan om fortsatt tillämpning av det provisoriska valsystäm, som 1954 antogs för kommunalvalen för perioden 1955—1958 och som sedermera antagits även för perioden 1959—1962.

I. Frågor rörande röstlängdsutdragens avskaffande vid kommunalval

Inledning

Genom lag den 8 april 1960 (nr 59) angående ändring i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen avskaffades som redan nämnts röstlängdsutdragen vid andrakammarvalen och ersattes med röstkort. Då val skall förrättas i hela riket, skall för envar person som i röstlängden är upptagen som röstberättigad genom valnämndens eller magistratens försorg upprättas röstkort. Röstkort skall utvisa den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt han tillhör, dagen för valet samt sammanräkningsmyndigheten. Senast tjugufemte dagen före valdagen skall korten sändas till de röstberättigade med posten. Den som äger rösta på postanstalt före valdagen och den som får rösta på svensk beskickning eller svenskt konsulat kan på särskild framställning få röstkort tidigare än tjugufemte dagen före valdagen. Eljest äger röstberättigad rekvirera röstkort hos valnämnd eller magistrat då andrakammarval skall förrättas i endast en del av riket eller om röstkort förkommit, ej utsänts eller ej kommit den röstberättigade tillhanda. Röstkort som sändes ut till visst val får användas också vid därefter hållna val, t. ex. omval, förutsatt att samma röstlängd fortfarande länder till efterrättelse. Vid röstning utom det egna valdistriktet — på postanstalt eller på svensk beskickning eller svenskt konsulat — skall väljaren personligen inställa sig inför röstmottagaren samt förete röstkortet och överlämna ett ytterkuvert, på vilket väljaren skall ha fyllt i vissa uppgifter från röstkortet. Inför röstmottagaren skall väljaren teckna sitt namn på ytterkuvertet samt, då röstning sker före valdagen, den omständighet som medför rätt för honom till sådan röstning. Därefter får han ett vanligt valkuvert. I detta skall han på avskild plats i röstningslokalen lägga in sin valsedel, tillsluta kuvertet och sedan lämna det till röstmottagaren, som lägger in valkuvertet i ytterkuvertet. Är väljaren inte känd för röstmottagaren skall han styrka sin identitet.

Beträffande röstning på postanstalt gäller enligt lagen om val till riksdagen att röstmottagning på valdagen skall äga rum minst en timme före klockan 11 och en timme efter klockan 13. Det ankommer på generalpoststyrelsen att med iakttagande härav bestämma om postanstalternas öppet-hållande på valdagen. I allmänhet brukar postanstalterna hålla öppet klockan 10—11 och 15—16. Härutöver brukar ett antal postanstalter i de större städerna på valdagen hållas öppna även på andra tider. Skulle särskilda för-

hållanden kräva en ytterligare utökning av tiden för öppethållandet äger postmästaren föranstalta därom. Bestämmelserna om postanstalternas öppethållande gäller alla andrakammarval, således även omval i en valkrets.

Som närmare skall utvecklas i det följande gäller även för de kommunala valen vissa minimitider för postanstalternas öppethållande på valdagen.

Såväl val till riksdagen som kommunala val skall äga rum på sön- eller helgdag. Efter den 15 juni 1951 hålls emellertid postanstalterna i regel inte öppna på sön- och helgdagar för att betjäna allmänheten med postala tjänster. Bestämmelserna i vallagarna föranleder därför extra öppethållande av postanstalterna dessa dagar, vilket självfallet medför ökade kostnader för poströstningen. I syfte att nedbringa dessa kostnader vid enstaka val av kommunal- eller kyrkofullmäktige, vid vilka antalet poströstande brukar vara ringa — t. ex. omval i en eller ett fåtal valkretsar — har generalpoststyrelsen efter 1951 hittills förfarit så, att styrelsen vid dessa val efter samråd i varje särskilt fall med inrikesdepartementet hållit endast vissa postanstalter öppna på valdagen. Sedan styrelsen fått underrättelse om att dylikt val blivit utsatt har styrelsen nämligen från utfärdarna av röstlängdsutdrag inhämtat uppgift om till vilka väljare röstlängdsutdrag utfärdats. Därefter har styrelsen tagit kontakt med dessa väljare och av dem fått upplysning om på vilka postanstalter de avsett att avlämna valsedel. På valdagen har endast de postanstalter hållits öppna där någon väljare sagt sig vilja poströsta.

Införes systemet med röstkort även vid kommunala val finns inte längre möjlighet att i förväg få kännedom om vilka som ämnar rösta på postanstalt, såvida inte särskilda åtgärder vidtages för systemets tillämpning i detta hänseende. Den ordning generalpoststyrelsen hittills tillämpat vid enstaka kommunalval låter sig följaktligen inte utan vidare förena med användande av röstkort vid poströstning. Det synes därför nödvändigt att frågan om poströstningen vid enstaka kommunalval närmare överväges innan ställning togs till frågan om införande av röstkort vid kommunala val.

Gällande bestämmelser

Allmänna val av kommunal-, municipal-, stads- och kyrkofullmäktige samt av landstingsmän, allmänna kommunalval, skall enligt 8 § *kommunal-lagen den 18 december 1953 (nr 753)*, 8 § *kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50)* och 9 § *landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319)* äga rum vart fjärde år. Nästa allmänna kommunalval skall förrättas 1962.

Såväl i kommunallagarna som i kommunala vallagen finns bestämmelser om särskilda kommunalval. Sålunda föreskrives i *lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning*, att Kungl. Maj:t för kommun eller församling, vars område genom indelningsändring ökas

eller minskas, äger förordna att nytt val till fullmäktige skall verkställas för tiden till utgången av det år, då allmänna val av fullmäktige nästa gång skall äga rum. I nybildad kommun samt i nybildad församling, där beslutanderätten skall överlåtas åt kyrkofullmäktige, skall val av fullmäktige förrättas så fort ske kan under året innan indelningsändringen träder i kraft. Om valet inte skall äga rum under år, då allmänna val av fullmäktige förrättas, skall det ej avse längre tid än till utgången av det år, då sådana allmänna val nästa gång skall äga rum.

Föreskrifter om att Kungl. Maj:t må förordna om val av landstingsmän jämte suppleanter i anledning av jämkning i valkretsindelningen, föranledd av territoriella förändringar av landstingsområde, gives i 15 och 16 §§ *landstingslagen*. Dylikt val skall enligt 17 § samma lag avse tiden från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett, till utgången av det år, då allmänna val av landstingsmän nästa gång skall äga rum.

Har vid val landstingsmän eller fullmäktige icke blivit utsedda till föreskrivet antal, skall jämlikt 48 § 2 mom. *kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)* nytt val ofördröjligen anställas för utseende av det felande antalet och, vid val av landstingsmän, jämväl av suppleanter. Om landstingsmän men ej suppleanter valts till erforderligt antal, skall vid valet bero. Enligt 56 § samma lag skall, om efter besvär helt val upphävts, länsstyrelsen förordna om ofördröjligt företagande av nytt val för den tid, som avsetts med det upphävda valet, eller för den återstående delen därav samt om tid och ställe för valet. I övrigt gäller vid nytt val vad som är föreskrivet om allmänt val.

Bestämmelser om valdag vid kommunala val återfinns dels i kommunala vallagen och dels i *lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm*, fr. o. m. den 1 januari 1963 *lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse*. I 11 § kommunala vallagen stadgas att allmänna kommunalval skall förrättas, val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige tredje söndagen i september, val av municipalfullmäktige första söndagen i oktober samt val av kyrkofullmäktige tredje söndagen i oktober. Särskilt kommunalval skall äga rum å den sön- eller helgdag, som sist tjugonde dagen förut bestämmes av länsstyrelsen. Särskilt val av municipalfullmäktige får inte förrättas samma dag som landstingsmannaval för samhället, och särskilt kyrkofullmäktigval ej å dag, då val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige eller stadsfullmäktige inom valdistriktet äger rum. Beträffande församling i Stockholm gäller enligt 11 § *lagen om församlingsstyrelse* där (13 § andra stycket *nya lagen om församlingsstyrelse*) att särskilt val skall äga rum å den sön- eller helgdag, som bestämmes av överståthållarämbetet. Den myndighet, som bestämmer dag för särskilt kommunalval, skall underrätta generalpoststyrelsen om valdagen.

Poströstning kan enligt *kommunala vallagen* ske såväl på valdagen som

dessförinnan. Den som på grund av vistelse på annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt där han är uppförd i röstlängden får enligt 35 § 1 mom. på valdagen avlämna sin valsedel på fast postanstalt. Vidare får enligt samma lagrum den som vårdas på sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finns inrättad, på valdagen avlämna valsedel där, även om sjukvårdsanstalten är belägen på den ort där väljaren är uppförd i röstlängden. Kan det med skäl antagas att röstberättigad på valdagen kommer att vistas utom riket eller att röstberättigad, som utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal på fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning inte kan utöva sin rösträtt på valdagen, får sådan röstberättigad enligt 35 § 2 mom. före valdagen avlämna valsedel på fast postanstalt inom riket.

Jämlikt 35 § 3 mom. må röstberättigad, som vistas utom riket och som med skäl kan antagas till följd härav eller till följd av viss tjänsteutövning vara hindrad att valdagen utöva sin rösträtt inom riket, avlämna sin valsedel på svensk beskickning eller svenskt konsulat som Kungl. Maj:t bestämmer.

Röstmottagning skall enligt 37 § andra stycket äga rum från och med adertonde dagen före valdagen till och med valdagen, utom riket dock ej längre än att avgivna valsedlar kan sändas till överståthållarämbetet i så god tid att de är ämbetet till handa sist fjärde dagen efter valdagen.

Vid kommunalval skall jämlikt 37 § tredje stycket röstmottagning på postanstalt äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, på valdagen dock minst en timme.

Enligt 36 § 1 mom. kommunala vallagen skall väljare, som avlämnar valsedel å postanstalt, beskickning eller konsulat, inneha för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den myndighet, som skall verkställa sammanräkning av de vid valet avgivna rösterna.

Jämlikt 36 § 2 mom. skall röstlängdsutdrag utfärdas på landet av valnämndens ordförande eller dennes suppleant och i stad av den magistraten förordnar därtill. I kommun på landet må röstlängdsutdrag jämväl utfärdas av den som förordnas därtill av länsstyrelsen. Röstlängdsutdrag må ej utfärdas innan röstlängden blivit underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot den ej framställts inom behörig tid, ej heller senare än dagen före valdagen. Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall antingen personligen göra framställning därom hos den som äger utfärda utdraget eller också till denne låta inlämna eller med posten insända egenhändigt undertecknad, av minst en person bevittnad ansökan om sådant utdrag. Ansökan må även insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd.

I sådant fall skall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökningsen till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort. Om så begäres, skall utdraget med posten översändas till sökanden. Möter, då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

Vad nu sagts om magistrat skall jämlikt 63 § i stad utan magistrat i tillämpliga delar gälla om den valnämnd, som skall finnas för sådan stad. Även den särskilda valnämnden i Stockholm är i dessa avseenden jämställd med magistrat.

Reformkrav

Sedan söndagsstängning av postanstalterna infördes 1951 har förslag vid flera tillfällen förts fram om ändring av bestämmelserna rörande poströstning på valdagen. Vid 1953 års riksdag väcktes två motioner i frågan (I: 199 och II: 255). Enligt motionärerna syntes det enklast att de röstberättigade, som valdagen var på främmande ort, fick avlämna valsedel hos valnämnden i det distrikt, där de då befann sig, ett förfarande som skulle innebära en besparing för statskassan. Konstitutionsutskottet fann i utlåtande (nr 6) över motionerna att postverkets kostnader för poströstningen inte var så höga att de rimligen borde föranleda att systemet med poströstning slopades eller i något mera betydande avseende ändrades i fråga om septembervalen eller andra val av större vikt. På konstitutionsutskottets hemställan avslogs motionerna av riksdagen.

I en vid 1955 års riksdag väckt motion (II: 154) hemställdes om utredning i syfte att möjliggöra för väljare, som uttagit röstlängdsutdrag, att lämplig söckendag, helst lördag, avlämna sin valsedel på postanstalt under tiden för anstaltens öppethållande. I motiveringen framhölls särskilt, att poströstningen vid mindre val visat sig medföra stora kostnader för staten. Konstitutionsutskottet uttalade i sitt utlåtande (nr 8) över motionen, att ändring eller inskränkning i tiden för postanstaltens öppethållande på valdagen inte borde komma ifråga vid större val. Om det däremot var fråga om ett enstaka val av kommunal-, municipal- eller kyrkofullmäktige, ansåg utskottet att det extra öppethållandet av samtliga postanstalter på valdagar kunde te sig som en opraktisk och alltför kostsam anordning. Efter erinran om de särskilda åtgärder som generalpoststyrelsen efter samråd med inrikesdepartementet vidtagit för att nedbringa kostnaderna för poströstningen förutsatte utskottet, att det inom departementet komme att företagas en utredning och översyn rörande ordningen för poströstning vid särskilda kommunalval, varigenom de olägenheter som var förknippade med gällande regler kunde avhjälpas. Utskottet hemställde därför, att motionen ej måtte

föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Förslag att förlägga poströstning vid andrakammarval och kommunala val till helgfri dag fördes på nytt fram i två motioner vid 1959 års riksdag (I: 2 och II: 14). I motionerna föreslogs att poströstningen skulle äga rum antingen den första helgfria dagen efter valdagen eller den sista helgfria dagen före valdagen. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 13) över motionerna fann konstitutionsutskottet — under hänvisning till sina tidigare utlåtanden i ämnet — den föreslagna ordningen ej böra komma ifråga vid allmänna val eller vid omval i någon valkrets till andra kammaren, till landsting eller till stadsfullmäktige i de städer, som inte deltar i landsting. Vad däremot angick andra enstaka borgerligt eller kyrkligt kommunala val, där antalet poströstande brukade vara ringa, fann utskottet kostnaderna för öppethållande av samtliga fasta postanstalter motivera en ändring av gällande bestämmelser. Med hänvisning till att den väckta frågan redan var föremål för valutredningens behandling fann utskottet emellertid motionerna ej böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Även frågan om röstlängdsutdragens behövlighet har varit föremål för ingående överväganden. Beträffande vad som förekommit i detta hänseende torde få hänvisas till en redogörelse därför som lämnas i den proposition som låg till grund för 1960 års lagstiftning om röstlängdsutdragens ersättande med röstkort vid andrakammarval (prop. 1960: 103, sid. 21—28). Jämväl i fråga om de ställningstaganden i saken som gjordes inför 1960 års lagstiftning i ämnet torde hänvisning få ske till nämnda proposition samt till konstitutionsutskottets utlåtande 1960: 12.

Valutredningen

Poströstningen vid mindre kommunalval

Inledningsvis framhåller valutredningen i sitt betänkande att bestämmelserna om poströstning inte medförde några olägenheter eller komplikationer så länge postanstalterna regelmässigt hölls öppna på sön- och helgdagar. Poströstningen ägde då i regel rum endast den tid postanstalterna vanligen hölls öppna. Det var först sedan generalpoststyrelsen den 23 februari 1951 beslöt att postanstalterna från och med den 15 juni samma år i allmänhet ej längre skulle vara öppna sön- och helgdagar som läget förändrades i fråga om poströstningen. Med hänsyn till vallagarnas bestämmelser var postanstalterna alltjämt skyldiga att hålla öppet för röstmottagning de sön- och helgdagar, då val ägde rum, vilket kom att föranleda särskilda kostnader. Valutredningen upplyser att det ändrade läget berördes av generalpoststyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 mars 1951. I skrivelsen fann styrelsen det visserligen befogat, att postanstalterna även i fortsättningen hölls öppna för allmänheten för enbart röstmottagning, då val till andra kamma-

ren och allmänna kommunalval ägde rum. När fråga var om särskilda kommunalval och sådana särskilda val, som avsågs i 89 § lagen om val till riksdagen, ansåg styrelsen dock en ändring av bestämmelserna om röstning på postanstalt vara erforderlig, detta med hänsyn till de kostnader och de svårigheter för postverket, som var förenade med ett extra öppethållande av postanstalterna å valdagar. Styrelsen föreslog därför, att poströstningen vid dessa val antingen helt slopades eller förlades till annan dag än sön- eller helgdag.

För sin del finner valutredningen uppenbart att en strikt tillämpning av reglerna om postanstalternas öppethållande på valdagar vid varje särskilt kommunalval medför orimliga konsekvenser. Att hålla samtliga landets postanstalter öppna endast för att bereda ett relativt litet antal poströstande väljare möjlighet att avlämna sina valsedlar är alltför betungande och kostsamt. Vid de enstaka kommunalvalen brukar, framhåller utredningen, de poströstande regelmässigt inte uppgå till något större antal. Under 1952 hölls sålunda nio särskilda kommunalval, vid vilka det inte avgavs mer än sammanlagt 20 poströster. Vid tre dylika val, som ägde rum under 1953, var det sammanlagt endast fyra poströstande väljare. Vid några av de berörda valen förekom över huvud taget inte några poströster.

Efter redogörelse för det system generalpoststyrelsen i samråd med inrikesdepartementet tillämpat vid enstaka kommunal- eller kyrkofullmäktigval av mindre vikt fortsätter utredningen.

Förvisso är det icke att förvåna att generalpoststyrelsen i samråd med vederbörande departement vidtagit åtgärder i syfte att undvika ett extra öppethållande av samtliga postanstalter vid val av angivet slag. Emellertid kan den sålunda efter beslutet om sön- och helgdagsstängningen praktiserade ordningen för poströstning vid vissa enstaka kommunalval icke anses tillfredsställande. Det kan nämligen starkt ifrågasättas om de nu gällande vallagsbestämmelserna lämnar utrymme för en sådan begränsning av poströstningen, att densamma å valdagen endast äger rum vid vissa enstaka postanstalter. Visserligen har ännu icke några olägenheter med den tillämpade ordningen gjort sig förmärka men fall kan givetvis inträffa då väljare, som sagt sig vilja rösta vid viss postanstalt, av en eller annan anledning blir förhindrad att utöva sin rösträtt vid denna postanstalt. Någon möjlighet står då oftast icke till buds för honom att rösta å annan postanstalt. Härtill kommer att det praktiserade systemet ur administrativ synpunkt måste betecknas såsom svårbemästrat.

Valutredningen framhåller att den ordning som sålunda tillämpats vid vissa särskilda kommunalval inte kan tillämpas, om röstlängdsutdragen ersätts med röstkort även vid kommunalval, såvida man inte exempelvis inför ett anmälningsförfarande för dem som vill poströsta. Vill man införa röstkort för kommunalvalens vidkommande blir det därför enligt utredningen nödvändigt att genom ändring i kommunala vallagen åstadkomma en mera definitiv lösning av frågan om poströstningen vid enstaka kommunalval. En sådan lösning finner utredningen kunna sökas efter olika linjer.

Generalpoststyrelsens förslag att *slopa poströstningen* vid de enstaka val, där antalet poströstande brukar vara ringa, skulle innebära att man begränsade möjligheten till deltagande i dessa val. Hittills har samtliga åtgärder på förevarande område, även införandet av röstkort, syftat till att underlätta valdeltagandet. Vid 1960 års andrakammarval, då systemet med röstkort tillämpades första gången, blev antalet poströstande i det närmaste fördubblat. Att nu helt taga bort väljarnas möjlighet till poströstning vid vissa val skulle innebära ett väsentligt avsteg från denna utveckling. En sådan begränsning av poströstningen skulle även medföra att olika röstningsmetoder kom att tillämpas vid val av samma slag i en och samma valkrets. Med hänsyn till det anförda finner valutredningen sig böra avvisa generalpoststyrelsens förslag.

Ett alternativ till lösning av problemet är enligt valutredningen att *helt förlägga de smärre valen till annan dag än sön- eller helgdag*. Poströstning på valdagen kunde då äga rum under tiden för postanstalternas ordinarie öppethållande. Emellertid avvisar utredningen även en sådan lösning, enär det inte bör komma ifråga att förlägga val till en dag, som för en stor del av väljarkåren normalt är en arbetsdag. Många väljare, som eljest skulle ha röstat, skulle därigenom på grund av tjänsteutövning bli förhindrade att utöva sin rösträtt vid valen.

De återstående alternativen finner utredningen vara att *antingen* bibehålla sön- eller helgdag såsom valdag vid de smärre valen men låta den nu på valdagen förekommande poströstningen vid dessa val äga rum närmast helgfria dag före valdagen *eller* att inskränka postanstalternas öppethållande på valdagen till vissa orter.

Att *inskränka postanstalternas öppethållande på valdagen till vissa orter* skulle, påpekar utredningen, inte helt eliminera postverkets kostnader i anledning av valet, men genom en sådan begränsning av öppethållandet skulle det kunna bli möjligt att hålla kostnaderna inom rimliga gränser. Svårigheterna ligger i att bestämma vilka postanstalter som i så fall skulle hållas öppna vid de olika valen. Vid vissa smärre kommunalval skulle det sålunda vara alltför omfattande även om postanstalterna hölls öppna endast på vissa större orter och eventuellt även på mindre orter inom eller i närheten av den landsdel där det lokala valet äger rum. Som förut sagts har några poströstande över huvud inte förekommit vid vissa särskilda kommunalval. Vid andra val åter har antalet poströstande varit relativt stort. Det torde därför enligt utredningens uppfattning inte vara möjligt att fastställa generella normer för öppethållandet, vilka skulle kunna tillämpas vid samtliga smärre val. Om Kungl. Maj:t fick bemyndigande att från fall till fall bestämma vilka postanstalter, som skulle hållas öppna för röstmottagning vid de smärre valen, skulle krävas att man redan före valdagen ägde kännedom om icke blott de poströstandes antal utan även deras vistelseort på valdagen.

Ett beslut om begränsning av öppethållandet skulle eljest lätt kunna bli godtyckligt och försvåra för vissa väljare att utöva sin rösträtt.

Inte heller vill valutredningen förorda lagfästande av det system generalpoststyrelsen nu tillämpar kompletterat med anmälningsskyldighet för den som ämnar rösta på posten. Förutom att förfarandet måste anses tungrott och svårbemästrat finner utredningen det olämpligt därför att många väljare har svårt att i förväg ange den postanstalt där de skall rösta och att den som blir förhindrad att på valdagen rösta vid den postanstalt han uppgivit ofta blir betagen möjligheten att rösta vid annan postanstalt, eftersom de flesta andra postanstalterna skulle vara stängda. Genom anmälningsskyldigheten skulle också fördelarna med röstlängdsutdragens avskaffande gå förlorade vid smärre kommunalval och väljarna försättas i sämre ställning än vid allmänna val.

Valutredningen har följaktligen kommit till uppfattningen att det inte är möjligt att åstadkomma en helt godtagbar och ändamålsenlig lösning efter nu diskuterade linjer.

Väljes lösningen att den f.n. på valdagen förekommande *poströstningen vid de smärre kommunalvalen skall äga rum på helgfri dag* kommer, påpekar utredningen, landets samtliga postanstalter att stå till förfogande för poströstningen, som kan äga rum under hela den tid postanstalterna hålles öppna för det ordinarie postala arbetet. Dagen för poströstningen anser utredningen i så fall böra förläggas till närmast helgfria dag före valdagen. Poströstningen bör nämligen under alla omständigheter äga rum i så nära anslutning till valdagen som möjligt och det är olämpligt att förlägga tidpunkten till efter valdagen särskilt med hänsyn till att resultatet av den preliminära sammanräkningen av de på valdagen avgivna rösterna regelmässigt brukar bekantgöras omedelbart efter valförrättningens avslutande på valdagen. Enligt valutredningens uppfattning skulle denna lösning av frågan knappast medföra, att valdagen blev berövad sin speciella karaktär eller att intresset för valet blev mindre än med nu gällande bestämmelser. Ej heller anser utredningen en sådan poströstningsordning för de särskilda valen så väsentligt avvika från vad som skulle gälla för de övriga valen att hinder kan anses föreligga för ordningens införande med hänsyn till principen, att samma röstningssystem bör tillämpas vid val av samma slag i en och samma valkrets, vare sig valet äger rum allenast i denna valkrets eller samtidigt med att val förrättas i hela riket.

Valutredningen finner därför alternativet, att poströstningen vid de smärre kommunalvalen förläggs till helgfri dag, inte vara ägnat att väcka några betänkligheter. Vissa praktiska spørsmål måste enligt utredningen emellertid lösas om tidpunkten för poströstningen ändras på sätt nyss angivits.

Utredningen erinrar om att — om man bortser från särbestämmelsen för den som vårdas på sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finns

inrättad — rätt att valdagen rösta på postanstalt f. n. tillkommer endast den som på grund av vistelse på annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden. I den proposition, som låg till grund för införandet av denna bestämmelse för kommunalvalens vidkommande (prop. 1942: 98), uttalade departementschefen att sådant hinder ej kunde anses föreligga, om väljaren vistades på samma ort, där vallokalen var belägen, ej ens för det fall att denna ort var en större stad med vidsträckt bebyggelse. Med ort avsågs enligt samma uttalande stad, köping, municipalsamhälle eller annat från bebyggelsesynpunkt liknande samhälle. Enligt valutredningen tillämpas bestämmelsen även i praktiken så, att väljare valdagen ej tillåtes rösta på postanstalt, som är belägen inom väljarens valdistrikt eller inom det tätortsområde, som väljaren tillhör enligt röstlängden. Flyttas tidpunkten för poströstningen vid smärre val till närmast helgfria dag före valdagen bedömer utredningen det ej vara möjligt att upprätthålla denna ordning utan att väljarnas möjlighet att poströsta försämras. Man har nämligen att räkna med att en väljare på valdagen kan komma att vistas på »annan ort», även om han befinner sig på röstlängdsorten den närmast helgfria dagen före valdagen. Skulle den nuvarande ordningen tillämpas i ett sådant fall skulle väljaren kunna bli förhindrad att utöva sin rösträtt. Avgörande för frågan huruvida den, som valdagen vistas på »annan ort», skall äga rätt att avlämna valsedel å postanstalt bör ej vara, att han jämväl vardagen före valdagen vistas å »annan ort». Valutredningen har därför kommit till den slutsatsen att — om tidpunkten för poströstningen ändras — den som valdagen kommer att vistas på »annan ort» bör äga rätt att den närmast helgfria dagen före valdagen avlämna valsedel jämväl på postanstalt å röstlängdsorten.

Även frågan om vilka väljare som får poströsta kommer i ett nytt läge om poströstningen flyttas till vardagen närmast före valdagen, framhåller utredningen. När poströstning sker på valdagen styrker det faktiska förhållandet att väljaren då befinner sig på »annan ort» att han är hindrad att rösta på röstlängdsorten. Men om poströstningen förläggs till vardagen före valdagen är det svårt att få sådant hinder bestyrkt. Genomföres denna ändring i fråga om dagen för poströstningen, varvid röstning skall få ske även på postanstalt i röstlängdsorten, föreligger därför viss risk för missbruk av rätten att poströsta. Väljare, som inte är hindrade att rösta i vanlig ordning på valdagen men som finner det förenat med olägenheter av olika slag att då inställa sig vid valförrättning, kan obehörigen utnyttja möjligheten att poströsta före valdagen. Sker obehörig poströstning i större omfattning medför poströstningsförfarandet i högre grad än nu arbetsbelastning för postanstalterna, främst de som är belägna på den ort där valet äger rum. För att undvika detta vore det enligt utredningen måhända önskvärt att skärpa försättningsarna för den poströstning det här gäller. Väljaren kunde t. ex.

genom intyg styrka hinder för honom att rösta vid valförrättning på valdagen. Utredningen avvisar dock en sådan skärpning, eftersom den skulle försvåra för väljare, som har giltigt skäl att poströsta, att utnyttja möjligheten därtill. För sin del finner valutredningen därför att andra krav inte rimligen bör uppställas för poströstning i här avsedda fall än att det med skäl kan antagas, att väljaren valdagen kommer att vistas på annan ort inom riket och till följd härav är förhindrad att utöva sin rösträtt nämnda dag. Någon närmare utredning om hindrets beskaffenhet anser utredningen inte böra fordras, utan det torde i allmänhet vara tillfyllest, att väljaren undertecknar en förklaring att sådant hinder föreligger. Detta överensstämmer med vad som nu sker då väljare, som tillhör någon av de i 35 § 2 och 3 mom. kommunala vallagen angivna kategorierna, utnyttjar sin rätt att rösta före valdagen.

Valutredningen finner således poströstning vardagen före valdagen vid smärre val inte vara förenad med annan olägenhet än att den möjligen kan tänkas medföra ett ökat utnyttjande av poströstningsförfarandet. Risken för missbruk anser utredningen dock inte vara större än i övriga fall, då rätten att rösta i särskild ordning gjorts beroende av någon omständighet, vars förhandenvaro inte kan — eller inte behöver — styrkas på annat sätt än genom väljarens egen försäkran. Enligt valutredningens mening utgör därför risken för missbruk inte något avgörande hinder mot att genomföra nu ifrågakvarande ändring i ordningen för poströstningen vid smärre kommunalval.

Valutredningen kommer sålunda till den slutsatsen att den mest ändamålsenliga lösningen av frågan om poströstningen vid mindre kommunalval är att tidpunkten för poströstningen vid dessa val flyttas från valdagen till den närmast helgfria dagen före valdagen. Utredningen föreslår att bestämmelser härom, utformade enligt de ställningstaganden utredningen redovisat, upptages i en ny paragraf, 35 a §, i kommunala vallagen. Sålunda skall röstberättigad, som med skäl kan antagas på grund av vistelse å annan ort inom riket vara förhindrad att utöva sin rösträtt å valdagen vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängd, äga att närmast helgfria dag före valdagen rösta på fast postanstalt inom riket. För denna poströstning skall väljaren kunna utnyttja även sådan postanstalt, som är belägen på den ort, där han är uppförd i röstlängd. Vidare skall röstberättigad, som vårdas på sjukvårdsanstalt inom riket där postanstalt finnes inrättad och som med skäl kan antagas till följd av sjukhusvistelsen vara förhindrad att valdagen utöva sin rösträtt, äga att den närmast helgfria dagen före valdagen avlämna sin valsedel vid nämnda postanstalt.

Valutredningen understryker att dess förslag inte är avsett att i något hänseende inverka på den rätt att poströsta före valdagen som enligt gällande bestämmelser tillkommer vissa yrkes- och tjänstemän samt dem som valdagen kommer att vistas utom riket. Men eftersom utredningen anser att

35 a § kommunala vallagen för överskådlighetens skull uttömmande bör ange i vilka fall röstning skall kunna ske inför särskilda röstmottagare vid smärre kommunalval, föreslås att även rätten för nyss angivna kategorier väljare att rösta före valdagen slås fast i paragrafen.

Skall vid smärre val röstning inför röstmottagare inte längre förekomma inom riket på valdagen, synes det utredningen från likformighetssynpunkt omotiverat att för dessa val bibehålla nuvarande möjlighet att även på valdagen rösta utomlands på svensk beskickning eller svenskt konsulat. Vidare anser utredningen att röstberättigad, som vistas utomlands och som med skäl kan antagas komma att valdagen visserligen befinna sig i Sverige men på annan ort än röstlängdsorten bör berättigas att före valdagen rösta på beskickning eller konsulat i de fall då poströstningen inom landet skall äga rum dagen före valdagen i stället för valdagen. Utredningen föreslår att bestämmelser i enlighet med det sagda införas i 35 a § kommunala vallagen. Från praktisk synpunkt torde bestämmelserna vara av mindre betydelse, tillägger utredningen, enär röstmottagning utomlands enligt vad utredningen erfarit hittills sällan anordnats vid smärre kommunalval.

Valutredningen framhåller, att den ordning utredningen föreslagit för poströstning är avsedd att göras tillämplig endast vid sådana val, då det från såväl ekonomiska som praktiska synpunkter ej kan anses befogat att hålla postanstalterna inom riket öppna för poströstning på valdagen. Tillämpningsområdet för denna särskilda poströstning bör bestämmas med utgångspunkt i detta förhållande.

När det gäller de särskilda andrakammarvalen anser utredningen valens vikt och de röstberättigades antal regelmässigt påkalla att det ordinära förfarandet med poströstningen förlagd till valdagen användes. Valutredningen vill med hänsyn härtill inte föreslå att den särskilda poströstningsordningen göres tillämplig på dessa val. Ej heller finner valutredningen tillämpning av denna ordning vara helt ändamålsenlig för samtliga särskilda kommunalval. I vissa fall kan sådana val förekomma samtidigt i flera landsdelar. De röstberättigades sammanlagda antal vid dessa val kan då motivera att poströstning äger rum på valdagen. Motsvarande kan vara förhållandet när särskilt kommunalval vid tillfället endast hålles i en kommun, exempelvis en större stad. Enligt valutredningens förmenande torde det icke vara möjligt att generellt ange de särskilda kommunalval, vid vilka den föreslagna ordningen för poströstning bör förekomma. Frågan därom bör avgöras efter lämplighetsprövning, där hänsyn tages till de röstberättigades antal vid valet och övriga omständigheter. Valutredningen föreslår att denna lämplighetsprövning skall ankomma på Kungl. Maj:t. Det bör åligga den länsstyrelse, som har att bestämma dag för särskilt kommunalval, att i god tid dessförinnan underställa Kungl. Maj:t frågan om tillämpning av den särskilda poströstningsordningen vid valet. Bestämmelser i enlighet härmed föreslås bli intagna i den nya 35 a § kommunala vallagen. Har beslut om tillämpning

av den särskilda ordningen för poströstning meddelats, måste detta anges i den kungörelse, som skall utfärdas enligt 20 § samma lag. Att så skall ske anser utredningen följa redan av gällande föreskrifter i nämnda lagrum, varför någon ändring av lagrummet inte synes erforderlig.

Den ordning för poströstning, som här angivits, anser utredningen med fördel kunna användas även vid de allmänna municipalfullmäktigvalen. Utredningen pekar på att den stora kommunindelningsreformen i början av 1950-talet medfört att ett förhållandevis stort antal municipalsamhällen numera upplösts. I 1953 års kommunallag har uppställts kravet att särskilda skäl skall föreligga för att ett nytt municipalsamhälle skall få bildas. Utvecklingen mot en reducering av nya municipalsamhällsbildningar och en upplösning av flera äldre sådana samhällen har återspeglats vid de senaste municipalfullmäktigvalen. Vid 1954 års municipalfullmäktigval fanns 148 municipalsamhällen med sammanlagt 112 486 röstberättigade. Antalet röstande på post, beskickningar och konsulat uppgick vid detta val till sammanlagt 699. Vid motsvarande val 1958 fanns endast 90 municipalsamhällen med tillhoppa 70 072 röstberättigade. Vid valet avgavs endast 365 röster inför sådana röstmottagare. Efter dessa val har municipalsamhällena för förvaltning av ordnings- och hälsovårdsangelägenheter avvecklats. Vid 1960 års ingång fanns endast 54 municipalsamhällen i riket. Även om införandet av röstkortssystemet vid kommunalval medför att en större del av väljarkåren än tidigare kommer att utnyttja poströstningsförfarandet synes det därför enligt valutredningens förmenande finnas anledning antaga, att de post-röstande vid de allmänna municipalfullmäktigvalen i fortsättningen inte kommer att vara så många, att det kan vara befogat att hålla samtliga landets postanstalter öppna på valdagen för poströstning vid dessa val. Valutredningen föreslår med hänsyn härtill att Kungl. Maj:t efter lämplighetsprövning skall vid allmänt municipalfullmäktigval — på motsvarande sätt som föreslagits med avseende å de särskilda kommunalvalen — äga förordna att poströstning närmast helgfria dag före valdagen skall tillämpas vid valet.

Valutredningen framhåller slutligen att ett genomförande av utredningens förslag kräver — förutom ändringar i kommunala vallagen -- fastställande av formulär till ytterkuvert, avsett att användas vid röstning enligt den föreslagna 35 a §. Utredningen förordar att de ytterkuvert, som skall användas vid sådan röstning, får annan färg än de ytterkuvert som eljest används vid röstning på postanstalt, beskickning och konsulat så att de olika kuverttyperna inte förväxlas med varandra.

Införande av röstkort

Efter redogörelse för de bestämmelser om användning av röstkort i stället för röstlängdsutdrag vid andrakammarval som infördes genom 1960 års ändringar i lagen om val till riksdagen uttalar valutredningen, att det då inte ansågs möjligt att för kommunalvalens vidkommande införa systemet

med röstkort utan att spörsmålen rörande poströstningen vid de särskilda kommunalvalen bringats till sin lösning. Sedan utredningen nu behandlat denna fråga och därvid föreslagit, att poströstningen vid dessa val flyttas från valdagen till närmast helgfria dag före valdagen, anser utredningen att det från nyssnämnda synpunkt inte finns något hinder att införa systemet med röstkort även för kommunalvalen.

De erfarenheter, som vunnits vid 1960 års andrakammarval, då röstkort för första gången användes i stället för röstlängdsutdrag, anser utredningen tala för en sådan åtgärd. Vid detta val utnyttjades möjligheterna att rösta utom det egna valdistriktet i större utsträckning än någonsin, vilket enligt utredningens uppfattning knappast kan ha haft annan orsak än att väljarna inte längre behövde beställa särskilda röstlängdsutdrag för sådan röstning. Någon minskning i röstningsfrekvensen inom det egna valdistriktet inträdde icke.

Utredningen redovisar härefter vissa statistiska uppgifter avseende 1960 års andrakammarval. Enligt uppgift från statistiska centralbyrån utgjorde sålunda vid 1960 års val antalet väljare som efter röstning inför särskilda röstmottagare antecknats i röstlängden som deltagare i valet, d. v. s. antalet giltiga ytterkuvert, 190 816 och antalet giltiga valsedlar enligt preliminära uppgifter 187 304. Vid andrakammarvalen 1956 och 1958 var motsvarande siffror 110 876 och 108 821 respektive 134 551 och 130 940. Antalet ogillade valsedlar var således vid 1960 års val 3 512 mot 2 055 år 1956 och 3 611 år 1958. Detta innebär att kassationsprocenten år 1960 var ungefär densamma som 1956 men väsentligt lägre än 1958. Antalet ogillade ytterkuvert, d. v. s. sådana som icke föranlett anteckning i röstlängden, uppgick vid 1956 års val till 1 200, vid 1958 års val till 1 534 och vid 1960 års val till 2 157. Ökningen av antalet ogillade ytterkuvert vid det senaste valet är således inte större än vad som motsvarar det ökade utnyttjandet av möjligheten att rösta inför särskilda röstmottagare.

Utredningen anför vidare att man i valstatistiken skiljer på sådana ytterkuvert som obrutna förklarats ogilla och sådana som kasserats på grund av innehållet. Det är främst den första av dessa båda grupper som är av intresse, när det gäller att bedöma, huruvida röstlängdsutdragens avskaffande medför ökade risker för kassationer. Utredningen fortsätter.

Denna grupp — till vilken hänförs bl. a. de fall, då väljaren röstat i det egna valdistriktet enligt inprickning i röstlängden, samt de fall, då väljaren ej är upptagen i röstlängden för uppgivet valdistrikt — uppgick vid 1960 års val till 416 mot 475 år 1956 och 500 år 1958. Kassationerna på grund av tidigare avprickning minskade därvid till 110 mot 123 respektive 125 vid 1956 och 1958 års val. Antalet fall, då väljaren icke kunnat återfinnas i röstlängden, ökade visserligen till 46 (1 år 1956 och 2 år 1958), men i gengäld bortföll helt den ogiltighetsanledning, som bestått i att röstlängdsutdraget icke varit undertecknat av utfärdaren (15 fall år 1956 och 47 fall år 1958). Ökningen i det sammanlagda antalet ogillade ytterkuvert hänför sig

således helt till den andra gruppen — de fall, då kuvert innan avprickning skett kasserats på grund av innehållet. Denna grupp ökade vid 1960 års val till 1 741 mot 725 år 1956 och 1 034 år 1958.

Den största förändringen inom gruppen visar kassation på grund av att det inneliggande valkuvertet ej varit av föreskriven beskaffenhet: 1 195 år 1960 mot 478 respektive 415 åren 1956 och 1958. Som regel torde därvid innerkuvert för äktamakeförsändelse felaktigt ha använts av väljare, vilken personligen inställt sig och därför skolat använda det valkuvert, som erhållits av röstmottagaren. Den ökade kassationen i detta fall kan därför icke bero på användningen av röstkort i stället för röstlängdsutdrag.

Utredningen konstaterar alltså att kassationerna av den anledningen, att väljaren inte kunnat återfinnas i röstlängden på grund av ofullständiga eller felaktiga uppgifter på kuvertet, är mycket fåtaliga. Bristfälligheter i fråga om ifyllandet av uppgifterna på ytterkuvertet torde enligt utredningen dock ha förekommit i icke ringa utsträckning vid det senaste valet och vållat sammanräkningsmyndigheterna avsevärt merarbete i form av slagning i olika register. Det torde dock vara att förvänta, att förhållandena härvidlag kommer att förbättras, när väljarna och postfunktionärerna blivit mer vana vid det nya systemet.

Enligt vad utredningen erfarit uppkom i vissa fall tvekan om i vilken utsträckning valnämnderna skulle tillmötesgå gjorda beställningar om utfärdande av röstkort. Detta var främst fallet, då organisationer eller enskilda beställde ett flertal röstkort för olika väljare — i allmänhet sjömän eller andra personer som vistades utom riket — utan att kunna åberopa fullmakt från dem. Inom Stockholm tillämpade valnämnden i detta fall den principen, att beställningen mottogs för expediering direkt till väljarna under deras uppgivna adresser. Det sålunda tillämpade förfarandet synes enligt utredningens mening utgöra en lämplig avvägning mellan å ena sidan intresset av att röstkort tillställs väljare i god tid och under aktuell adress samt å andra sidan angelägenheten av att röstkort ej genom beställaren distribueras till de olika väljarna som ett led i valpropagandan.

Valutredningen anser sig med hänsyn till det anförda böra föreslå, att det för andrakammarvalen införda systemet med röstkort nu göres tillämpligt även vid kommunalvalen. Motsvarande ändringar, som i detta hänseende genomförts i lagen om val till riksdagen, bör därför vidtagas i kommunala vallagen. Emellertid finner utredningen det nödvändigt att röstkortsbestämmelserna får en något annorlunda utformning i kommunala vallagen än i lagen om val till riksdagen.

Vid utformningen av röstkortsbestämmelserna för kommunalvalen måste sålunda beaktas, uttalar utredningen, att dessa val är av skilda slag. Med kommunalval avses nämligen såväl val av landstingsmän som val av kommunal-, municipal-, stads- och kyrkofullmäktige. För kommunalvalens del måste därför röstkort kunna upprättas för olika val. Med hänsyn till att rösträttsvillkoren kan vara olika för skilda slags kommunalval anser utred-

ningen att röstkort, som upprättats uteslutande för visst slags val, inte kan utnyttjas även vid efterföljande val av annat slag. Och även om samma rösträttsvillkor skulle gälla för skilda slags val, torde det inte vara lämpligt att ett röstkort användes vid val av annat slag än röstkortet enligt sin lydelse avser. Skall flera olika kommunalval förrättas, föranleder detta förhållande — om inte särskilda bestämmelser gives i detta hänseende — att dubbla upplagor röstkort måste utsändas även då valen sker samtidigt, en ordning som synes alltför arbetskrävande och kostsam. För att undvika denna olägenhet föreslår valutredningen att röstkort skall få upprättas gemensamt för flera slags kommunalval. De röstkort, som hittills brukat utsändas till de röstberättigade i åtskilliga orter, har ofta varit avsedda för flera val och sålunda använts vid såväl val av landstingsmän som val av kommunal- eller stadsfullmäktige. I många fall har samma röstkort även utnyttjats vid efterföljande kyrkofullmäktigval. Enligt valutredningen är det naturligt, att denna ordning består även efter det att röstkorten kommit att ersätta röslängdsutdragen. Röstkorten torde med lätthet kunna göras gemensamma för såväl val av landstingsmän som val av kommunal- eller stadsfullmäktige. Dessa val förrättas nämligen samtidigt och för dem gäller samma rösträttsvillkor. Ej heller är det förenat med några större svårigheter att göra samma röstkort användbara även vid efterföljande val av municipal- och kyrkofullmäktige. För sådant ändamål behöver röstkorten förses med sådana uppgifter, att det framgår om väljare är röstberättigad jämväl vid dessa val. Med hänsyn till att valen förrättas annan dag än val av landstingsmän och val av kommunal- eller stadsfullmäktige, måste vidare klart framgå av röstkorten, när ettvar av de med röstkorten avsedda valen skall äga rum. Skall olika myndigheter verkställa röstsammanräkning vid valen, måste även detta utmärkas på röstkorten. I fråga om upprättande och översändande av gemensamma röstkort bör i övrigt samma bestämmelser gälla som för röstkort i allmänhet vid kommunalval. Avser de gemensamma röstkorten val, som förrättas olika dagar, bör den dag, då korten senast skall sändas ut, beräknas med utgångspunkt från den första valdagen.

Valutredningen håller före att ett allmänt utsändande av röstkort vid kommunalval liksom vid andrakammarval bör förekomma, då kommunalval skall äga rum i hela riket, m. a. o. då allmänt kommunalval skall förrättas. För de särskilda andrakammarvalen — exempelvis omvalen — har föreskrift inte givits om allmänt utsändande av röstkort, eftersom dylika val vanligtvis förrättas medan samma röslängd alltjämt länder till efter rättelse; de vid det ordinarie andrakammarvalet utsända röstkorten kan då begagnas också vid det efterföljande särskilda valet. När det gäller de särskilda kommunalvalen kan förhållandena ofta vara desamma. Emellertid förekommer vissa särskilda kommunalval, som saknar motsvarighet bland andrakammarvalen, nämligen särskilda val, som förrättas med anledning av territoriella förändringar av landstingsområde eller med anledning av änd-

ring i kommunal eller ecklesiastik indelning. Vid dessa val torde möjlighet oftast inte finnas för de röstberättigade att använda röstkort, som utsänts för annat tidigare förrättat kommunalval. Det kan därför enligt valutredningens uppfattning vara angeläget att röstkort i dessa fall utsändes på motsvarande sätt som vid allmänna kommunalval. Utredningen föreslår att den länsstyrelse, som har att bestämma dagen för särskilt kommunalval, skall äga förordna att röstkort skall upprättas för valet och översändas i samma ordning som för allmänt kommunalval. Valutredningen förutsätter, att sådant förordnande kommer att meddelas endast för de särskilda kommunalval, vid vilka de röstberättigade inte har möjlighet att använda sig av röstkort som sänts ut i annat sammanhang. Skall dylikt förordnande meddelas måste givetvis tillses, att dagen för valet bestämmes så att röstkorten hinner upprättas och översändas inom föreskriven tid före valet. Om förordnande som nu sagts inte meddelas bör röstberättigad på motsvarande sätt som vid de särskilda andrakammarvalen kunna erhålla röstkort efter rekvisition. Så bör vara fallet även då röstkort icke kommit väljare till handa eller efteråt förkommit.

Valutredningen erinrar om att de tider, då röstning vid andrakammarval skall äga rum vid valförrättningen på valdagen, i viss mån utsträcktes i samband med att röstkort infördes för dessa val. Syftet härmed var att motverka ökning av antalet poströstande. Om systemet med röstkort göres tillämpligt även för kommunalvalen anser utredningen att det kan ifrågasättas om inte i samma syfte ändring bör vidtagas av bestämmelserna om tiden för kommunalvals förrättande. För kommunalvalen är emellertid inte som för andrakammarvalen bestämt angivet, under vilka tider val skall förrättas i de röstandes egna valdistrikt. Enligt kommunala vallagen ankommer det nämligen på magistraten eller valnämnden att vid kommunalval bestämma valtiderna för varje valdistrikt. Därvid måste dock vissa i lagen föreskrivna minimitider iakttagas. Kommunval skall sålunda fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen samt å landet minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen och i stad minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. Hålles på valdagen högmässogudstjänst i den församling, till vilken valdistrikt hör, skall uppehåll göras för den tid gudstjänsten pågår. Att bestämmelserna för kommunalvalens del erhållit denna utformning har enligt valutredningen säkerligen främst berott på att bestämmelserna ansetts bära i möjligaste mån tillgodose den kommunala självbestämmanderätten. Härigenom har det även blivit möjligt, att anpassa tiderna för en valförrättnings fortgång efter de lokala förhållandena. En annan omständighet av betydelse för bestämmelsernas innehåll torde ha varit, att bestämmelserna varit avsedda att tillämpas vid skilda slags val, där valdeltagandet kunnat vara väsentligt olika. Med den utformning som bestämmelserna sålunda fått har det varit möjligt att bestämma tiderna i varje valdistrikt med hänsyn jämväl till den för valet normala röstningsfrekvensen. En

ändring av dessa bestämmelser bör enligt valutredningen inte ske utan att nu angivna förhållanden beaktas. Hittills har några olägenheter inte förmärkts med den för kommunalvalen gällande ordningen för valtidernas bestämmande. Givetvis är det önskvärt att röstningen vid de kommunalval, som har större politisk betydelse, äger rum under motsvarande tider som andrakammarvalen. Härigenom främjas valdeltagandet och motverkas den ökning av antalet poströstande som röstkortsystemet — om det genomföres — kan komma att medföra. Vanligtvis har också på de flesta orter tiderna för röstningen vid viktiga kommunalval hittills bestämts så, att de överensstämmt med de för andrakammarvalen föreskrivna. Valutredningen har ansett sig kunna förutsätta att så kommer att ske även i fortsättningen. Utredningen finner därför inte erforderligt att föreslå någon ändring av de berörda bestämmelserna för kommunalvalens del.

I fråga om de med röstkortsystemet förenade kostnaderna föreslår valutredningen att kostnaderna för blanketter till röstkort, blanketryck och kortens iordningställande liksom vid andrakammarval bestrides av kommunerna, medan kostnaderna för länsbyråernas arbete att förse blanketterna med adresstryck får åvila statsverket. Såsom gäller för andrakammarval bör även vid kommunalval sådana ytterkuvert, som är avsedda att användas vid röstning inför röstmottagare, i god tid före valet finnas tillgängliga hos valnämnder och magistrater. Valutredningen föreslår att valnämnder och magistrater för sådant ändamål på statsverkets bekostnad tillställs kuverten. Ytterkuverten torde böra tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat parti på statsverkets bekostnad.

Remissyttrandena

Valutredningens förslag har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. I en del remissyttranden göres i olika frågor bedömningar vilka i viss mån avviker från dem som ligger till grund för förslagen, men ingen remissmyndighet ställer sig helt avvisande till att föreliggande frågor löses efter de linjer valutredningen dragit upp.

Poströstningen vid mindre kommunalval

Behovet av ändrad ordning för poströstning vid mindre kommunalval understrykes i åtskilliga remissvar. Det hittills vid mindre kommunalval tillämpade systemet kan enligt *generalpoststyrelsen* inte anses tillfredsställande i längden utan har setts som ett provisorium i avvaktan på en definitiv lösning. Systemet kan ej heller tillämpas om röstlängdsutdragen ersätts med röstkort. Det är därför med stor tillfredsställelse som styrelsen konstaterar att frågan tagits upp av valutredningen och nu ser ut att få sin lösning. *Länsstyrelserna i Västmanlands och Västernorrlands län* be-

tonar utredningens uttalande att det är tveivelaktigt om det hittills tillämpade systemet är förenligt med bestämmelserna i kommunala vallagen.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser att det knappast är rimligt att i anledning av ett enstaka val i en mindre kommun hålla rikets samtliga postanstalter öppna på tid och dag, då de eljest regelmässigt skulle vara stängda. Samma synpunkter kommer till uttryck i åtskilliga andra yttranden.

Samtliga remissmyndigheter biträder utredningens förslag att poströstningen förläggas till helgfri dag före valdagen vid vissa val. En sådan lösning anser *överståthållarämbetet* vara väl avvägd och den synes enligt *svenska landskommunernas förbund* tillgodose såväl väljarens berättigade intresse av att kunna utöva sin rösträtt vid vistelse i annan kommun som det allmännas intresse av att hålla postverkets kostnader för ändamålet nere. Uttalanden av samma innebörd göres i ett stort antal remissvar. Genom den föreslagna reformen finner *länsstyrelsen i Stockholms län* att det svåraste hindret för att även för kommunalvalen införa systemet med röstkort blir undanröjt.

Några remissinstanser anser att även andra lösningar kunde komma i fråga än den som valutredningen föreslagit. *Generalpoststyrelsen* hänvisar till sin av utredningen omnämnda skrivelse den 16 mars 1951, i vilken styrelsen såsom ett alternativ föreslog avskaffande av poströstningen vid andra val än allmänna kommunalval och val till riksdagens andra kammare. Styrelsen håller fortfarande före att detta förslag inte helt bör avföras från diskussionen. Mot utredningens uttalande, att förslaget skulle medföra tillämpning av olika röstningsmetoder, då valet ägde rum endast i en valkrets och då val förrättades i hela riket samtidigt, invänder styrelsen.

Gentemot sistnämnda synpunkt kan sägas, att varje ändring av systemet vid småvalen kommer att medföra sådan konsekvens. Redan nu förekommer för övrigt olikheter i poströstningsavseende vid stora och små val. Sålunda anordnas inte tillfälliga postanstalter på sjukhusen vid de mindre valen. Enligt styrelsens mening måste man sålunda under alla förhållanden göra ett visst avkall på de strikt principiella synpunkterna när det gäller de mindre valen och låta de praktiska och ekonomiska synpunkterna få förhållandevis större betydelse men givetvis utan att valsäkerheten blir lidande på minsta sätt.

Styrelsen säger sig emellertid kunna förstå de principiella betänkligheterna mot styrelsens förslag och har inget yrkande på denna punkt.

Också *länsstyrelsen i Älvsborgs län* tillstyrker utredningsförslaget endast för den händelse det skulle anses olämpligt att trots den ringa frekvensen av poströster vid enstaka kommunala val slopa poströstningen vid dessa val.

Magistraten i Linköping har ej någon erinran mot utredningens förslag men finner åtskilliga skäl tala för att de stora politiska valen helt flyttas från söndagar till lördagar. Man kan enligt magistraten förutse att lördagarna i september i allt större omfattning blir arbetsfria, och det kan beräknas bli mindre fritidsstörande om valen förläggs till lördagar än om de

äger rum på söndagar. Dessutom skulle avbrott för gudstjänsttid undvikas och frågan om postanstalternas öppethållande vore lättare att lösa. De aktuella valdagarna borde bli allmänna fridagar, något som troligen skulle öka intresset för valdeltagande och ge valdagarna en särskild karaktär. Samma tankegångar återspeglas i yttranden från *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *valnämnden i Lysekil*, men dessa remissorgan diskuterar endast möjligheten att förlägga de särskilda kommunalvalen till lördag. Ehuru båda remissorganen anser sig kunna godtaga utredningsförslaget, hyser de dock vissa betänkligheter mot att tillåta poströstning även inom det valdistrikt väljaren tillhör. Enligt deras mening skulle hela problemet med poströstning vid ifrågavarande val försvinna om valen flyttades till lördagarna. Mot den nu antydda lösningen finner nämnda länsstyrelse emellertid kunna anföras att svårighet kunde uppkomma i många valdistrikt att anskaffa lämpliga vallokaler. *Valnämnderna i Norums* och *Hova valdistrikt* står inte heller främmande för att flytta de särskilda kommunalvalen till lördagar.

I enstaka yttranden förmärks en allmän tveksamhet i fråga om lämpligheten av den lösning utredningen kommit fram till. Så anför t. ex. *kyrkofullmäktige i Örby församling* att valen graderas på ett kanske inte lyckligt sätt genom att poströstning på valdagen får förekomma endast vid de viktiga valen. Enligt *länsstyrelsen i Skaraborgs län* kan den föreslagna ordningen inte anses helt tillfredsställande, då den lätt kan nyttjas även av den som under valdagen har möjlighet att rösta inför valnämnden men som föredrar att dagen förut rösta på posten. Länsstyrelsen lämnar dock förslaget utan erinran, eftersom länsstyrelsen inte kan anvisa någon lämpligare ordning. En motsvarande inställning har *valnämnden i Skövde*.

Risken för missbruk av poströstningen och ökad påfrestning på postverket genom det föreslagna systemet omnämns också i ett antal andra yttranden, men dessa olägenheter anses allmänt inte vara av större betydelse än att systemet bör godtagas. En sådan bedömning gör bl. a. *länsstyrelserna i Stockholms, Örebro och Jämtlands län*, *magistraten i Östersund*, *valnämnden i Bollnäs stad* och *kyrkofullmäktige i Lidköpings församling*. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller, att tyngdpunkten i röstningen vid de särskilda valen genom det föreslagna systemet kan komma att flyttas över till postanstalterna. Dessa bör därför utrustas med valskärmar och personal i tillräcklig omfattning för att möta en sådan utveckling. Länsstyrelsen erinrar härvid om att poströstningen kommer att pågå under tider då postanstalterna har att ombesörja sina ordinarie uppgifter.

Det övervägande antalet remissinstanser ansluter sig till utredningens ställningstagande vad gäller frågan om vid vilka särskilda val den föreslagna poströstningen före valdagen bör få förekomma. Inte i något remissvar förordas inskränkning av poströstningen i förhållande till vad utredningen föreslagit. Några remissinstanser håller emellertid före

att systemet bör kunna användas i större omfattning än som utredningen ansett vara lämpligt.

Generalpoststyrelsen har i princip ingen erinran mot utredningens förslag att Kungl. Maj:t från fall till fall skall avgöra om poströstning vid särskilda kommunalval skall ske valsöndagen eller vardagen närmast före denna dag. Styrelsen anser emellertid att man utan olägenhet skulle kunna använda det speciella systemet vid alla särskilda kommunalval. Enligt styrelsens mening torde man inte kunna göra gällande att det ena särskilda kommunalvalet är viktigare än det andra, utan frågan synes böra avgöras utifrån ekonomiska och praktiska synpunkter och det torde så gott som alltid bli så att det från dessa synpunkter blir fördelaktigare att ha poströstning på lördagen, när postanstalterna ändå är öppna. Även *länsstyrelsen i Södermanlands län* anser att det skulle innebära en önskvärd förenkling och besparing men knappast medföra några olägenheter om poströstning på helgfri dag regelmässigt tillämpas vid sådant särskilt kommunalval som ej förrättas i samband med ordinarie val. Möter hinder mot en sådan regel finner länsstyrelsen påkallat att garanti skapas för en koncentration till en och samma valdag av särskilda kommunalval som under året skall äga rum i olika delar av landet. Vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning har länsstyrelsen att bestämma vilken dag valet skall äga rum. För att de röstberättigades sammanlagda antal vid flera särskilda kommunalval skall kunna tillmätas betydelse vid den föreslagna lämplighetsprövningen av röstningsförfarandet är det angeläget att valen äger rum samma dag. Enligt länsstyrelsens mening bör det därför övervägas att frågan om valdag i dessa fall överföres från länsstyrelserna till Kungl. Maj:t, som torde kunna bestämma valdagen i samband med beslutet om indelningsändringen. Möjligen kunde i lagen föreskrivas viss dag för sådana val »där ej Kungl. Maj:t för särskilt fall annorledes förordnar».

Sistnämnda tankegång återfinns även i yttrandet från *länsstyrelsen i Västmanlands län*. Då förordnanden om lördagspoströstning kan antagas bli regel bör det enligt denna länsstyrelse övervägas att utforma bestämmelserna så, att systemet kommer att fungera automatiskt, dock med möjlighet för Kungl. Maj:t att för särskilda fall förordna att de för allmänna val gällande poströstningsbestämmelserna skall tillämpas. Samma förslag ställer *kyrkorådet i Ragunda församling*.

Förslaget att poströstning före valdagen skall få förekomma även beträffande allmänna municipalfullmäktigval biträdades i allmänhet av remissmyndigheterna. *Generalpoststyrelsen* hälsar förslaget härom med tillfredsställelse. Strängt taget borde det, menar styrelsen, inte behöva bli aktuellt med lämplighetsprövning varje gång, när det gäller dessa val, eftersom antalet municipalsamhällen är så litet och samhällena uppenbarligen är under avveckling. Den enda variabla faktor som skulle kunna påverka bedömningen är själva valintresset och den tänkbara post-

röstningsfrekvensen, men även om ett osedvanligt stort antal väljare skulle rösta på posten skulle antalet näppeligen bli så stort att det skulle kunna anses motiverat att öppna samtliga postanstalter på valsöndagen.

Flera valnämnder ställer sig avvisande till förslaget i denna del och hävdar, att poströstning över huvud ej bör förekomma då allmänna val hålles. Den som ej är i tillfälle att rösta inom sitt valdistrikt vid sådana val bör i stället äga rösta i vilken som helst annan vallokal i riket under former motsvarande dem som nu förekommer vid poströstning. Sådana synpunkter har förts fram bl. a. av *valnämnderna i Alvesta, Madesjö södra, Skövde och Ljusne norra valdistrikt* samt av *valnämndens ordförande i Brunnbys första valdistrikt* och av *kommunalnämnden i Staffanstorps kommun*.

Med hänsyn till det ringa valdeltagandet vid de allmänna kyrkofullmäktigvalen anser *generalpoststyrelsen* att det av utredningen föreslagna systemet bör användas även vid dessa val. Sedan poströstningen infördes 1942 har det aldrig förekommit flera poströster än omkring 3 800 vid allmänna kyrkofullmäktigval, framhåller styrelsen. Vid 1958 års val röstade 3 393 väljare på posten, d. v. s. i genomsnitt mindre än en väljare per postanstalt. Styrelsen finner det knappast ekonomiskt försvarbart att hålla samtliga postanstalter öppna på valsöndagen för så få väljare när det finns ett fullt acceptabelt alternativ att tillgå. Några principiella betänkligheter mot en sådan ordning borde inte behöva finnas lika litet som vid andra val med ett relativt litet antal väljare. Styrelsens förslag bortfaller dock om det förslag förverkligas som församlingsstyrelsekommittén framlade 1958, att de allmänna kyrkofullmäktigvalen skulle förläggas till samma dag som de borgerliga kommunalvalen.

Även *länsstyrelsen i Västmanlands län, magistraten i Västerås* och *valnämnden i Östra Torsås valdistrikt* förordar att den av utredningen föreslagna ordningen får gälla vid allmänna kyrkofullmäktigval.

Ett fåtal remissorgan vill utsträcka tillämpningsområdet för reformen även till riksdagsmannavalen. Sålunda förklarar sig *generalpoststyrelsen* inte dela valutredningens åsikt att de särskilda andrakammarvalens vikt och de röstberättigades antal vid dessa val regelmässigt motiverar ordinarie poströstningsförfarande. Omfattningen av ett omval till andra kammaren t. ex. i Gotlands län blir inte större än ett kommunalval. Antalet poströster i Gotlands län var vid 1960 års andrakammarval 1 139. Styrelsen föreslår därför att möjlighet till särskilt poströstningsförfarande införas även vid sådana val som avses i 89 § lagen om val till riksdagen. *Valnämnden i Eksjö stad* hyser samma uppfattning.

Länsstyrelsen i Västmanlands län ifrågasätter om det inte finns skäl överväga att taga steget fullt ut och införa systemet med lördagsröstning på posten vid samtliga val. Även om man tar ett visst missbruk av rätten att rösta dagen före den egentliga valdagen i beräkning, torde enligt läns-

styrelsen antalet poströstande fördelat på rikets samtliga postkontor inte bli så stort, att svårigheter skulle behöva uppstå för de postala myndigheterna att bemästra läget. I varje fall anser länsstyrelsen, att kostnaderna för den extra arbetsinsats som kunde erfordras torde bli betydligt mindre än vid ett allmänt öppethållande under valsöndagen.

Genomföres utredningens förslag anser *generalpoststyrelsen* det angeläget att postverket får tillfälle att framföra sina synpunkter, innan beslut om tillämpning av den särskilda poströstningsordningen fattas. Styrelsen anför i detta sammanhang.

De praktiska och ekonomiska konsekvenserna av den poströstningsordning som väljes kan måhända bäst överblickas inom postverket. Generalpoststyrelsen torde också ha bättre möjligheter att svara för kontinuiteten i bedömningen av dylika frågor från ekonomisk synpunkt sett än de många länsstyrelserna, som ju var och en mera sällan komme att behandla dylika spörsmål. Styrelsen förutsätter nämligen, att länsstyrelsens anmälan även kommer att innefatta förslag till poströstningsordning. Frågan kunde eventuellt lösas så, att länsstyrelserna anmodades att *varje gång* i god tid innan valdag för särskilt kommunalval fastställes, ta kontakt med generalpoststyrelsen för samråd om tidpunkten för valet och om den poströstningsordning som bör föreslås till Kungl. Maj:t. Frågan kan givetvis också lösas så att alla anmälningar till Kungl. Maj:t om särskilda kommunalval remitteras till generalpoststyrelsen för yttrande.

I fråga om vilka dagar poströstning före valdagen bör förekomma redovisas uppfattningar, som avviker från valutredningens ställningstagande, endast i ett par remissyttranden. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län och magistraten i Hälssingborg* ifrågasätter sålunda, om inte den väljarkategori som det är fråga om bör jämföras med väljare, som kan antagas komma att valdagen vistas utom riket eller som då utövar militärtjänst och dylika. Länsstyrelsen anför bl. a.

Lördagarna utgör numera under stora delar av året arbetsfria dagar för en stor grupp väljare och i den mån arbetstidsförkortningen fortskrider kommer allt flera lördagar att bli arbetsfria. Under stor del av året kommer därför väljare, som tillhör denna kategori av arbetstagare, att även under de fria lördagarna lämna hemorten för rekreation å sina sommarställen eller för bilfärder och dylikt. Hinder att utöva rösträtten i hemortskommunen kommer därför att under denna tid föreligga för dessa väljare icke bara å valdagen utan också å helgfria vardagen före valdagen. Ett genomförande av förslaget i denna del kommer därför säkerligen att i verkligheten från utövande av rösträtt utesluta väljare, som man velat tillgodose genom lagändringen.

Det torde för övrigt enligt länsstyrelsens mening böra övervägas, huruvida det numera föreligger någon anledning att göra åtskillnad mellan de väljarkategorier, som skall anses berättigade utöva sin rösträtt på postanstalt. Då det i allmänhet är ogörligt för röstmottagaren att kontrollera, huruvida en väljare, som utövar sin rösträtt på postanstalt före valdagen, tillhör den väljarkategori, som författningsenligt är berättigad härtill,

måste tilltro sättas till väljarens härutinnan lämnade uppgifter, hur sanningslösa dessa i själva verket än är. Detta finner länsstyrelsen icke tillfredsställande. En övergång till en ordning som jämställer alla de valdeltagare, vilka skall äga rätt att utöva sin rösträtt inför särskild röstmotagare, synes därför böra övervägas. Om denna rösträtt finge, i likhet med vad som redan nu gäller för vissa röstberättigade, utövas före valdagen av samtliga valdeltagare, skulle det enligt länsstyrelsens åsikt inte vara erforderligt att hålla postanstalterna öppna på valdagen.

Också *svenska stadsförbundet* anser att det, med hänsyn till att de fria lördagarna kan vara ett faktum inom en icke alltför avlägsen framtid, inte kan vara riktigt att begränsa poströstningsmöjligheten till endast en dag före valdagen. Om så sker torde man riskera att reformen inte leder till åsyftat resultat. Vill man undvika denna risk kan det enligt förbundets uppfattning i och för sig ligga nära till hands att jämställa de väljarkategorier man önskar tillgodose genom reformen med personer som ämnar resa utrikes eller som tillhör vissa yrkeskategorier. Enligt förbundets mening synes nu ifrågavarande poströstning emellertid böra begränsas till de närmaste två vardagarna före valdagen. En liknande uppfattning redovisar *kyrkofullmäktige i Örby församling* utan att fullmäktige dock motsätter sig utredningens förslag. *Kommunalborgmästaren i Nora* anser att poströstning vid allmänna val bör äga rum både valdagen och dagen före valdagen.

Förslaget, att den som vill poströsta före valdagen endast behöver avge en förklaring om hindret, lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanser. *Generalpoststyrelsen* finner det inte lämpligt att hindret skall behöva styrkas med intyg, något som skulle komplicera poströstningen. *Valnämnden i Tomelilla köpings första valdistrikt* anser att sådan förklaring säkerligen i stort sett förhindrar ett obehörigt utnyttjande av poströstningen och att det inte minst från psykologisk synpunkt är viktigt att hinderförklaring skall avgivas. *Magistraten i Linköping* håller före att förklaringen bör vara av den beskaffenhet som anges i 13 kap. 10 § strafflagen.

En motsatt uppfattning har *kyrkorådet i Övertorneå pastorat*, som finner det meningslöst med hinderförklaring eftersom någon prövning av föreliggande hinder inte anses böra ske.

Frågan om legitimation vid poströstning togs upp av *generalpoststyrelsen*, som förordar en uppmjukning av nu gällande bestämmelser. Röstkorten bör enligt styrelsens mening vara tillfyllest för att styrka behörigheten och det bör kunna överlåtas åt postfunktionär att i tveksamma fall kräva särskild legitimation. Risken för missbruk torde vara mycket liten. Styrelsen anför.

I detta sammanhang vill generalpoststyrelsen inte underlåta att framhålla att de legitimationsbestämmelser som gäller för poströstning enligt

lagen om val till riksdagen och som nu föreslås bli gällande vid alla kommunala val enligt styrelsens mening innebär större våld än nöden kräver. Visserligen följde väljarna i mycket stor utsträckning maningarna att medta legitimation vid septembervalet 1960 men detta torde enligt generalpoststyrelsens uppfattning framför allt få tillskrivas den mycket omfattande publicitet i press, TV och radio som denna fråga fick före valet. Man torde inte våga räkna med att propagandan i en sådan detaljfråga kan bli lika omfattande i fortsättningen i varje fall inte vid de val, som inte är allmänna.

En motsatt inställning har *kyrkorådet i Övertorneå pastorat och tre ledamöter av domkapitlet i Luleå stift*. Med hänsyn till det ständigt ökande antalet poströstande anser dessa remissorgan det nödvändigt att göra någon form av tillförlitlig identifiering obligatorisk för att undvika missbruk av annans rösträtt.

Införande av röstkort

Förslaget att införa röstkort även vid kommunala val hälsas allmänt med tillfredsställelse. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* finner det följderiktigt att så sker sedan systemet införts för andrakammarval. Samma uttalande gör *länsstyrelsen i Kristianstads län, uppboordssektionen vid länsstyrelsen i Östergötlands län, kommunalnämnden i Lits kommun och Svenska landstingsförbundet*. Att erfarenheterna av systemet med röstkort vid 1960 års andrakammarval är övervägande goda betonar bl. a. *generalpoststyrelsen, länsstyrelserna i Malmöhus, Örebro och Jämtlands län* samt ett stort antal *valnämnder*. Generalpoststyrelsen förutsätter att systemet med röstkort inte införes för kommunalvalens del utan att frågan om poströstningen vid dessa val löses. *Valnämnden i Eksjö och magistraten i Malmö* framhåller att systemet är arbets- och kostnadsbesparande samt innebär lättnad för väljarna.

Enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* förelåg onekligen i viss utsträckning brister vid senaste andrakammarval när det gällde de av väljarna ifyllda ytterkuverten, vilket medförde merarbete för sammanräkningsmyndigheterna, men i stort sett torde reformen i praktiken ha genomförts utan större svårighet. Liknande erfarenheter har *länsstyrelserna i Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Västerbottens och Norrbottens län samt magistraten i Umeå*. Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller att anmärkningarna mot röstkortssystemet inte har avseende på systemet som sådant utan på brister i olika tjänstemäns handlande i sammanhanget. Länsstyrelsen fortsätter.

Det förekom sålunda vid förra höstens val, att de till en kommun från länsstyrelsens tryckande register översända röstkortet distribuerades till »adressaterna» utan att först ha kollationerats mot röstlängden genom respektive valnämnds försorg, vilket givetvis hade till följd, att en hel del icke röstberättigade erhöi röstkort. Sådana misstag torde länsstyrelsen få

söka förebygga genom påpekande i lämpligt sammanhang till vederbörande kommunala befattningshavare om hur med röstkortet skall förfaras. I många fall var ytterkuverten med poströster högst bristfälligt ifyllda med de uppgifter som skall hämtas från röstkortet, vilket förorsakade länsstyrelsen såsom sammanräkningsmyndighet ett betydande arbete för att överhuvud återfinna den röstande i någon röstlängd eller för att eljest säkert identifiera honom. Med postfunktionärernas ökande erfarenhet av röstmottagning, sedan röstkortet införts, och om röstmottagarna ålägges att iakttaga större noggrannhet vid granskningen av ytterkuverten, innan valedelsförändelsen definitivt mottages och väljaren hunnit avlägsna sig, torde dock en väsentlig förbättring av nu anmärkt förhållande kunna väntas.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser det nödvändigt att maximiersätningarna åt röstsammanräkningspersonal höjes, enär länsstyrelsen eljest inte kommer att kunna skaffa erforderlig kvalificerad personal för att möta den ökade arbetsbelastning som ett genomförande av förslaget medför.

Förslaget att använda *gemensamma röstkort* för flera kommunala val föranleder i allmänhet ingen erinran från remissorganens sida. Positiva erfarenheter härav redovisas i *valnämndens i Skövde* yttrande, enligt vilket samma röstkort vid tidigare tillfälle använts i Skövde såväl vid de borgerliga kommunalvalen som vid efterföljande kyrkofullmäktigval med gott resultat. Även *valnämnden i Stockholm*, i vars yttrande *överståthållarämbetet* instämmer, *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, *valnämnden i Rättviks första distrikt* och *valnämnden i Ekeberga kommun* samt *statistiska centralbyrån* understryker att korten bör vara gemensamma för flera val. *Valnämnden i Lysekil* finner att några svårigheter inte behöver uppstå på grund av att landstingsmannaval samt stads- och kommunalfullmäktigval sker samtidigt. Den omständigheten att olika sammanräkningsmyndigheter fungerar vid valen anses föranleda att uppgift om myndigheterna finns på röstkortet, men man kunde enligt *valnämnden* också tänka sig att postverket sänder in alla poströster till länsstyrelsen, som sorterar rösterna och sänder över de till städerna hörande rösterna till vederbörande valnämnd.

En mera tveksam inställning har *kyrkorådet i Ragunda församling*. Vid val som förrättas med längre mellanrum än några månader och som inte är kända av väljarna ifrågasätter kyrkorådet om inte särskilda kort bör sändas ut, eftersom man inte kan räkna med att korten förvaras på sådant sätt att de lätt återfinns vid senare val. Följden blir enligt kyrkorådet att röstkort rekvireras i särskilt stor omfattning eller att väljarna uteblir från valet. *Valnämnden i Tomelilla köpings första distrikt* anser av samma skäl att röstkort bör sändas ut vid alla val, allmänna som särskilda, även om relativt kort tid förflyter mellan valen. Kostnaden härför torde vara ringa i förhållande till kostnaderna i övrigt för valen. Denna uppfattning har också *kyrkorådet i Tuns pastorat*.

Tvivel om att väljarna skall spara röstkortet efter det kortet använts

vid ett val antyds i ett stort antal yttranden och man föreslår allmänt, att röstkortet skall förses med tydlig anmaning till väljarna att spara kortet.

Åtskilliga remissinstanser anlägger synpunkter på vilka uppgifter röstkortet bör innehålla.

Endast en remissinstans, *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, anser att uppgifter om valtider och vallokaler över huvud inte bör anges på röstkortet. Då viss risk för felaktigheter och förväxlingar i dessa hänseenden torde förefinnas vill länsstyrelsen förordna att i texten hänvisas till kungörelser i tidningarna om de särskilda valen.

Liknande inställning, dock endast vad gäller uppgifter om kyrkofullmäktigval, har *svenska stadsförbundet*, som anser det tillräckligt att gemensamma röstkort förses med uppgift om väljarens rösträtt vid kyrkofullmäktigvalet och dagen för valet jämte hänvisning till kungörelse i dagspressen. Förbundet anför.

Den omständigheten att även för kyrkofullmäktigevalen skall angivas valdistrikt och — vilket är att förmoda — även vallokal torde — — — komma att vålla vissa problem. Vad valdistrikten beträffar sammanfaller dessa icke alltid med valdistrikten för stads- eller kommunalfullmäktigevalen och vidare kan det på sina håll vara förenat med vissa olägenheter att behöva precisera vallokal så lång tid i förväg som erfordras när gemensamt röstkort skall upprättas.

Vad som här framhållits bör också ses i belysning av det förhållandet att kyrkofullmäktigevalet äger rum lång tid efter stads- eller kommunalfullmäktigevalet, varför man måste räkna med att röstkortet i stor utsträckning förkommit, vilket i sin tur leder till rekvisition av nya kort från de väljare som ämnar rösta på posten. På grund av sistnämnda förhållande och det faktum att valdeltagandet vid kyrkofullmäktigevalen regelmässigt är ringa kunde möjligen ifrågasättas om det överhuvudtaget borde vara en obligatorisk uppgift att i förväg tillställa väljarna röstkort avseende dessa val. Styrelsen vill emellertid icke sträcka sig dithän, men finner det å andra sidan önskvärt om uppgiftsskyldigheten rörande kyrkofullmäktigevalen kunde inskränkas i vart fall då gemensamma röstkort användes.

Valnämnden i Stockholm uttalar, att ett införande av röstkort i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag genomföres på lämpligaste sätt för Stockholms del om det endast föreskrives att röstkortet för stadsfullmäktigvalet skall förses med uppgift om väljarens rösträtt vid kyrkofullmäktigvalet och dagen därför jämte hänvisning till kungörelse i dagspressen. Valdistrikt för kyrkofullmäktigval bildas i Stockholm som regel genom sammanslagning av två eller tre av de för stadsfullmäktigval gällande valdistrikten, upplyser nämnden. Valnämnden förutsätter vidare att bestämmelse om angivande på röstkort av vallokaler skall utfärdas i administrativ ordning. Eftersom inte heller vallokalerna vid de ifrågavarande valen i Stockholm är identiska skulle uppgift därom medföra kostnader och extra arbete. Vallokalerna för kyrkofullmäktigval fastställes slutligt så sent som möjligt. Att fastställa dem före röstkortens tryckning kan enligt nämndens uppfattning innebära en försämring på denna punkt.

Överståthållarämbetet ansluter sig till vad valnämnden i Stockholm sålunda anfört.

Att gemensamma röstkort bör innehålla tydlig upplysning om väljarens rösträtt vid kyrkofullmäktigval framhålls särskilt även av *valnämnderna i Eksjö, Lysekil och Norums valdistrikt* samt av *kyrkofullmäktige i Skarpnäcks och Lidköpings församlingar* och av *ordföranden i kyrkofullmäktige i Ärtemarks församling*.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län föreslår att inte blott det uppslag utan jämväl den rad, där väljarna återfinnes i röstlängden, skall anges på röstkortet. Det merarbete som orsakas härav finner länsstyrelsen så obetydligt att röstkortsutfärdarna säkerligen är beredda att påtaga sig det. Länsstyrelsen hänvisar härvid till att ett stort antal röstkortsutfärdare frivilligt påtog sig sådant merarbete vid senaste andrakammarvalet. Erfarenheterna från detta val talar enligt länsstyrelsen för förslaget. Genom felaktiga eller ofullständiga uppgifter på röstkorten bereddes länsstyrelsen mycket arbete vid försök att återfinna väljare i röstlängden och i flera fall kunde väljare inte återfinnas där. Som utredningen påpekat ökade också antalet kassationer i hela riket av denna anledning, erinrar länsstyrelsen.

Länsstyrelsens ståndpunkt delas av *länsstyrelsen i Västernorrlands län, valnämnden i Fristads valdistrikt* och *kommunalnämnden i Själevads kommun*.

Rekv^sition av röstkort bör kunna ske helt formlost, understryker *magistraten i Linköping*, som tillägger att den nuvarande regeln, att ansökan om röstlängdsutdrag skall vara bevittnad, i stor utsträckning lett till att utdrag inte kunnat utfärdas i rätt tid. *Magistraten i Falun* anser att bestämmelse möjligen bör införas, att röstkort som beställes av annan än väljaren själv skall expedieras direkt till väljaren och inte till beställaren.

En motsatt uppfattning i nyss berörda fråga hyser *valnämndens ordförande i Höörs första valdistrikt* och *valnämndens ordförande i Svegs valdistrikt*. Dessa remissinstanser håller före att röstkort bör utfärdas endast på begäran av den röstberättigade själv, enär eljest missbruk kan förekomma av röstkortet och av rätten att begära nytt röstkort.

I några få remissvar föreslås att bestyret med röstkort överflyttas till de lokala skattemyndigheterna. *Magistraten i Västerås* anför, att det med hänsyn till magistratens organisation är omöjligt för magistraten att själv handha detta arbete. Magistraten fortsätter.

I städerna torde utfärdandet av röstkorten i allmänhet ha omhändertagits av lokala skattemyndigheten, som ju enligt gällande författningar har att upprätta röstlängd. Denna myndighet syns också lämplig för ändamålet, även om arbetet med hänsyn till att det måste koncentreras till en kort tidsperiod också för denna myndighet givetvis är betungande. Då kronokamrerarna icke enligt för dem gällande instruktion anse sig skyldiga att utföra detta bestyr å tjänstens vägnar, har saken stundom ordnats på

det sätt att kronokamrerarna åtagit sig att mot särskild ersättning vara röstkortsutfärdare. — — — Då röstkortet nu avses att bli obligatoriska, synes det nödvändigt att en ändring kommer till stånd beträffande frågan om vem som skall svara för röstkortet.

Enligt magistratens åsikt bör skyldigheten att utfärda röstkort åvila den lokala skattemyndigheten, såvida arbetet inte anses böra överlämnas till »de tryckande registren», vilket bör övervägas med hänsyn till möjligheten att använda hålkortssystem eller liknande för utsortering av ej röstberättigade. Magistraten framhåller vidare att magistraterna och rådhusrätterna numera så gott som uteslutande handhar domstolsgöromål och att ombestyrandet av valen särskilt i större städer är en belastning och förrycker domstolsarbetet. I synnerhet gäller detta kommunalvalen, beträffande vilka sammanräkningen åvilar magistraten. Magistraten anser därför att frågan om magistraternas avskaffande som valförrättare bör upptas till behandling utan avvaktan på domstolarnas förstatligande. Även *magistraten i Uppsala* anser att magistraten bör befrias från allt ansvar för valen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län delar nyssnämnda magistraters uppfattning i fråga om utfärdandet av röstkort och anser för sin del att det bör övervägas att helt överflytta dessa göromål till de lokala skattemyndigheterna. Länsstyrelsen finner att valnämnderna merendels ej är särskilt lämpade för detta bestyr, vilket såvitt länsstyrelsen har sig bekant i stor utsträckning överflyttades på kommunernas centrala organ vid 1960 års riksdagsval. Samma inställning har *kommunalnämnden i Ätvidabergs köping*. Är det inte möjligt att ålägga häradskrivare och motsvarande myndigheter att utfärda röstkort anser kommunalnämnden att länsstyrelsen skall vara skyldig tillhandahålla kommunerna plåtavtryck för röstkortens upprättande.

Valutredningens förslag rörande *k o s t n a d e r n a* för röstkort och ytterkuvert föranleder i allmänhet ej erinran från remissorganens sida. Sålunda tillstyrker *statskontoret* att såväl valnämnder och magistrater som de politiska partierna vid kommunalvalen får ytterkuvert på statens kostnad.

Valnämnden i Skövde finner skäligt och lämpligt att blanketter till röstkort med erforderlig allmängiltig text iordningställes centralt och att de efter rekvisition utan kostnad tillhandahålls kommunerna, som sedan svarar för kostnaderna för komplettering av korten. *Valnämnden i Madesjö södra valdistrikt* menar att samtliga kostnader för valmateriel bör bestridas av statsmedel vid alla val.

Valutredningen synes inte ha behandlat frågan om fördelningen mellan församlingen och kommunen av kostnaden för gemensamma röstkort, påpekar *valnämnden i Hässleholm*, som finner frågan ej sakna praktisk betydelse.

Då länsstyrelsen bestämmer angående röstkort till särskilt kommunalval är det enligt *statistiska centralbyrån* angeläget att länsstyrelsen även äger avgöra huruvida det är lämpligt och praktiskt möjligt att länsbyrån för folkbokföringen medverkar med adresstryck på röstkortet.

Vad gäller v a l t i d e r n a instämmer de flesta remissinstanserna i utredningsförslaget att ändring av nu gällande regler ej bör ske.

Länsstyrelserna i Kronobergs, Örebro, Kopparbergs och Västernorrlands län finner det emellertid önskvärt att samma tider tillämpas vid kommunalval och riksdagsval samt föreslår att bestämmelserna härom i kommunala vallagen ändras så att de överensstämmer med bestämmelserna i lagen om val till riksdagen. Förstnämnda länsstyrelse anför.

Vid kommunala val äger magistrat eller valnämnd att själv bestämma valtider med iakttagande av de minimitider, som angivits i 22 § kommunala vallagen. Valutredningen har uttalat att den ansett sig kunna förutsätta att på de flesta orter tiderna för röstningen vid kommunalval skall bestämmas så att de överensstämmer med de för andrakammarvalen föreskrivna. Länsstyrelsen är icke övertygad om att så kommer att bli fallet. Hittills har de kommunala valen i länet, till följd av de olika beslut som fattats av valnämnderna, ägt rum på de mest skiftande tider i de olika valdistrikten. Några sakliga skäl för att det skall gälla olika bestämmelser om valtider vid andrakammarval och kommunala val föreligger knappast.

Motsvarande synpunkter anlägger de övriga av de nämnda länsstyrelserna. Även *kommunalnämnden i Njutångers kommun* har denna inställning, och *valnämnden i Bredaryds valdistrikt* förordar enhetliga valtider vid alla val.

I detta sammanhang framhåller *länsstyrelsen i Stockholms län* och *kommunalnämnden i Asarums kommun* att postanstalterna stängs tidigare sista söckendagen i veckan, särskilt sommartid, vilket kan medföra svårigheter för väljare som skall poströsta. *Valnämnden i Solna* anser att postanstalterna på valdag bör hållas öppna längre tider än vad hittills varit fallet.

I vissa remissyttranden behandlas u t f o r m n i n g e n av bestämmelserna om poströstning och om röstkort.

Generalpoststyrelsen påpekar att dagen för särskilt kommunalval skall fastställas sist tjugonde dagen före valdagen medan röstkort rörande sådant val enligt valutredningens förslag skall utsändas senast tjugufemte dagen före valet. Styrelsen föreslår att tidpunkten för fastställande av valdag sättes till trettionde dagen före valet. I samband härmed bör även sista dag för kungörande av val ändras.

Generalpoststyrelsen och *länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller vikten av att det tydligt klargöres i den föreslagna 35 a § kommunala vallagen att länsstyrelsen är skyldig att varje gång särskilt kommunalval blir aktuellt underställa Kungl. Maj:t frågan om poströstning före valdagen.

Generalpoststyrelsen upplyser, att begreppet »rörlig postanstalt» slopats inom postverket, och förordar därför att begreppet »fast postanstalt» i kommunala vallagen ersättes med »postanstalt». Styrelsen håller vidare före att poströstningsförfarandet bör förenklas men är inte beredd att nu lägga fram förslag i detta hänseende.

Departementschefen

Sedan länge har vi i vårt land allmän och lika rösträtt vid allmänna val. Fulla värdet härav framträder emellertid först om de röstberättigade verkligen utnyttjar sin rösträtt. Det är därför naturligt att åtgärder av skilda slag vidtagits vid olika tillfällen för att underlätta deltagandet i de allmänna valen och att statsmakterna intresserar sig för vad som ytterligare kan göras för att röstningen skall bli så bekväm som möjligt för väljarna. Sedan 1955 sker inom 1955 års valutredning en allmän översyn av vad som kan göras för att öka möjligheterna för de röstberättigade att utöva sin rösträtt. Utredningen har bl. a. undersökt om det går att avskaffa det krav på röstlängdsutdrag som uppställts för röstning inför särskild röstmottagare och som medfört ganska kännbara besvär både för väljarna och för valmyndigheterna. På förslag av utredningen avskaffades 1960 röstlängdsutdragen vid val till riksdagens andra kammare och ersattes med röstkort. Vid 1960 års andrakammarval, då systemet tillämpades första gången, blev valdeltagandet väsentligt större än vid tidigare andrakammarval. Erfarenheterna av systemets tillämpning var i stort sett goda. Valutredningen föreslår nu att motsvarande reform genomföres för kommunalvalens vidkommande. En förutsättning för en sådan reform är emellertid att gällande bestämmelser om poströstning ändras i fråga om vissa kommunalval. Utredningen lägger fram förslag också i detta hänseende.

Enligt nuvarande bestämmelser i kommunala vallagen skall möjlighet att poströsta på valdagen finnas vid samtliga kommunalval. Eftersom valen alltid skall förekomma på sön- eller helgdagar, då postanstalterna numera normalt hålles stängda, innebär nämnda föreskrifter att samtliga postanstalter i riket måste öppnas enbart för röstmottagning de dagar då kommunalval äger rum. Så sker också vid de allmänna kommunalvalen som hålles samtidigt i hela riket vart fjärde år. Förutom dessa val förekommer tämligen ofta särskilda kommunalval som omfattar endast en eller ett fåtal kommuner. Sålunda skall val äga rum vid ändring i kommunal eller ecklesiastisk indelning, vid jämkning av valkretsindelning föranledd av territoriella förändringar av landstingsområde samt i nybildad kommun och i nybildad församling, där beslutanderätten skall överlätas på kyrkofullmäktige. Omval skall äga rum i en valkrets om valet där upphävts efter besvär. Kompletteringsval skall i allmänhet hållas om vid val landstingsmän eller fullmäktige inte utsetts till föreskrivet antal. Vid många sådana särskilda kommunalval

4 — *Bihang till riksdagens protokoll 1961. 1 saml. Nr 175*

förekommer blott ett fåtal poströster och ibland inga poströster alls. Så avgavs t. ex. vid tre särskilda kommunalval 1953 sammanlagt endast fyra poströster. Med hänsyn härtill måste det anses orimligt både från administrativ och ekonomisk synpunkt att öppna samtliga landets postanstalter vid alla dylika val. Som jag inledningsvis nämnt har generalpoststyrelsen hittills i samråd från fall till fall med inrikesdepartementet provisoriskt löst frågan så att styrelsen från dem som erhållit röstlängdsutdrag begärt besked om var de ämnat poströsta och sedan hållit endast angivna postanstalter öppna på valdagen. Förfarandet är att betrakta som en nödlösning och det kan inte utan vidare tillämpas om röstkortsystemet införes för kommunala val. En väsentlig fördel med detta system är nämligen att röstkort före valet utsändes till alla röstberättigade och att dessa alltså inte i förväg behöver taga ställning till om de skall rösta på posten. Problemet med poströstning vid smärre kommunalval bör därför nu om möjligt få en mera definitiv lösning. Detta är också den allmänna meningen bland remissorganen.

Även vid vissa allmänna kommunalval synes poströstning på valdagen vara onödigt betungande och kostsam. Vid 1958 års allmänna municipalfullmäktigval avgavs endast sammanlagt 365 röster på postanstalter, beskickningar och konsulat. Sedan dess har antalet municipalsamhällen gått ned från 90 till 47 den 1 januari 1961. Vid årsskiftet 1961/1962 upplöses ytterligare två sådana samhällen och en fortgående minskning är att förvänta. Jag delar valutredningens och så gott som alla remissmyndigheters mening att en ändrad ordning för poströstning bör övervägas även beträffande dessa val. I ett antal remissyttranden förordas att så bör ske också i fråga om allmänna val av kyrkofullmäktige. Generalpoststyrelsen upplyser i sitt remissvar att sedan 1942 aldrig förekommit mer än sammanlagt 3 800 poströster vid ett sådant val, d. v. s. mindre än en röst per postanstalt. Även om införandet av röstkort medför en ökning av antalet poströstande, synes det obefogat att vid dessa val öppna samtliga postanstalter på valdagen. Det sagda gäller under förutsättning att valen äger rum enligt nuvarande regler. Vid åtskilliga tillfällen har fråga väckts om att föra samman dessa val med andra allmänna val, i vilket fall problemet med poströstningen givetvis skulle komma i annat läge. Man torde emellertid tills vidare få utgå från att valdagen för kyrkofullmäktigval blir oförändrad. Under sådana förhållanden vill jag i likhet med generalpoststyrelsen och flera andra remissmyndigheter förorda att frågan om poströstningen även vid dessa val löses efter andra linjer än de nuvarande.

Däremot kan jag inte biträda det förslag, som ställts i ett par remissyttranden, att söka få till stånd ett ändrat system för poströstningen vid samtliga kommunala val. Vid de mera omfattande valen har inga olägenheter av betydelse yppats med nuvarande ordning. Tvärtom visar erfarenheterna att denna ordning från väljarnas synpunkt är tillfredsställande,

och det betydande antalet poströstande vid dessa val — 103 000 vid 1958 års landstingsmannaval — gör det fullt motiverat att hålla postanstalterna öppna enbart för röstmottagning. En reform på området bör sålunda begränsas till de mindre kommunalval jag tidigare nämnt.

Valutredningen har noga övervägt de möjligheter som står till buds att lösa problemet med poströstning vid smärre kommunalval. Utredningen har för sin del kommit till slutsatsen att den nu på valdagen förekommande poströstningen bör kunna flyttas till närmaste helgfria dag före valdagen. Poströstningen skall därvid ske under den tid postanstalterna normalt är öppna för att betjäna allmänheten. Utredningsförslaget gillas av det övervägande antalet remissmyndigheter. Även jag anser förslaget vara väl avvägt med hänsyn till å ena sidan väljarnas berättigade intresse att beredas alla rimliga möjligheter att utöva sin rösträtt och å andra sidan det allmännas intresse att hålla postverkets kostnader för poströstningen nere. Särskilt för väljarnas möjligheter att utöva sin rösträtt framstår den föreslagna lösningen som överlägsen andra tänkbara lösningar. Sålunda skulle förslaget att helt slopa poströstningen vid mindre val, vilket generalpoststyrelsen tidigare fört fram och även nu förordar i första hand, stå i strid med den utveckling mot ökade möjligheter till valdeltagande som skett hittills. Samma invändning kan göras mot att valdagen flyttas till en vardag, då många väljare skulle vara hindrade av sitt arbete att utöva rösträtten. Om endast vissa postanstalter hölls öppna vid smärre val, skulle likaledes en försämring inträda i väljarnas möjligheter att rösta i förhållande till nuvarande regler.

Enligt förslaget skall rätt att poströsta närmaste helgfria dag före valdagen tillkomma dem som på valdagen kan antagas komma att vistas på annan ort eller vårdas på sjukvårdsanstalt inom riket, d. v. s. röstberättigade som f. n. får poströsta på valdagen. Denna avgränsning av rätten att poströsta finner jag liksom alla remissorganen vara lämplig. Hittills har emellertid villkoren för rätten att poströsta styrkts av de faktiska förhållandena. Så blir inte fallet om villkoren hänför sig till annan dag än den då röstningen sker. Svårigheterna att konstatera att villkoren är uppfyllda kan därför leda till missbruk av poströstningen med följande påfrestningar på postanstalterna. För att hindra sådant missbruk föreslår valutredningen att väljaren skall underteckna skriftlig förklaring om att förutsättningarna för rätt att poströsta är för handen. En dylik förklaring, som motsvarar den förklaring som skall avges av den som redan nu äger poströsta före valdagen, har visserligen ingen betydelse för valsedelns giltighet. Har valsedeln mottagits kan den inte kasseras på grund av att väljaren saknat rätt att poströsta. Jag delar emellertid valutredningens och remissinstansernas uppfattning att det skulle medföra alltför stor omgång för väljarna om man skulle kräva att de styrkte föreliggande hinder för dem att rösta på valdagen samt att förklaring om hindret utgör en tillräcklig påtryckning på väljarna att inte i onödan

rösta på posten. Riskerna för missbruk torde i vart fall inte vara så stora att de bör hindra en reform, som från andra synpunkter innebär en påtaglig förbättring av nuvarande förhållanden.

Med den föreslagna poströstningen före valdagen anser valutredningen det naturligt att röstning skall få äga rum även på postanstalt som ligger på den ort där väljaren är uppförd i röstlängden. Förslaget härom har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen och även jag ansluter mig till det.

Nästan alla remissinstanserna delar utredningens mening, att ifrågavarande poströstning skall äga rum endast en dag före valdagen. I ett remissyttrande föreslås emellertid att poströstning skall få ske under samma tid som bl. a. vissa yrkes- och tjänstemän f. n. äger poströsta, d. v. s. under 18 dagar före valdagen, och en remissinstans förordar att poströstningen skall äga rum två helgfria dagar närmast före valdagen. Det förstnämnda förslaget skulle sannolikt leda till ett omfattande missbruk av rätten att poströsta. Redan med hänsyn till postens arbetsförhållanden måste därför förslaget avvisas. Omsorgen om väljarnas bekvämlighet vid röstningen kräver enligt min mening ej heller en så vidsträckt möjlighet att poströsta. För poströstning två vardagar före valet — i regel fredag och lördag — talar det förhållandet att postanstalterna ofta stängs klockan 15, och ibland ännu tidigare, dag före sön- och helgdag. Å andra sidan stängs postanstalterna andra vardagar klockan 18, d. v. s. strax efter den normala arbetstidens slut. Poströstning på sådan dag skulle därför vara av begränsat värde för väljarna i förhållande till de besvär den skulle åsamka postanstalterna. Om den hitillsvarande utvecklingen mot fria lördagar året runt fortsätter minskar också behovet av poströstning mer än en dag före valdagen, under förutsättning att postanstalterna alltjämt hålls öppna på lördagarna. Enligt vad jag inhämtat är det inte f. n. aktuellt med lördagsstängning på posten. Jag vill därför för min del tillstyrka utredningens förslag, att poströstningen skall ske närmaste helgfria dag före valdagen.

Enligt utredningsförslaget skall poströstningen förläggas till dagen före valdagen endast efter förordnande av Kungl. Maj:t från fall till fall. För att man inte skall skapa förvirring hos väljarna anser jag det nödvändigt, att den här avhandlade poströstningsordningen utan särskilt förordnande regelmässigt tillämpas vid alla kommunalval, som förrättas vid annan tidpunkt än allmänna borgerliga kommunalval. För särskilda undantagsfall bör Kungl. Maj:t dock kunna förordna att poströstning skall äga rum på valdagen.

Jag föreslår alltså att poströstning närmaste helgfria dag före valdagen skall äga rum vid allmänna val av municipal- och kyrkofullmäktige samt alla särskilda kommunalval såvida inte Kungl. Maj:t förordnat om poströstning på valdagen. Med hänsyn till att denna form av röstning sålunda blir regel vid vissa val bör bestämmelserna därom lämpligen infogas i 35 § kommunala vallagen, vilken reglerar nu förekommande poströstning. Där

bör vidare utsägas, att rätt att rösta enligt den nya ordningen tillkommer den som med skäl kan antagas på valdagen vistas på annan ort inom riket eller vårdas på sjukvårdsanstalt inom riket. Den som redan nu får rösta före valdagen bibehålles vid denna rätt. Därför bör, i enlighet med vad utredningen föreslagit, i 35 § 3 mom. föreskrivas att den som vistas utom riket och som på valdagen visserligen beräknas ha återkommit till Sverige men med skäl kan antagas då befinna sig på annan ort än röstlängdsorten eller vårdas på sjukvårdsanstalt skall ha rätt att rösta utomlands på svensk beskickning eller svenskt konsulat, därest poströstning inte förekommer på valdagen. Förslaget föranleder dessutom vissa ändringar i 37 och 38 §§ kommunala vallagen. För enhetlighetens skull bör bestämmelserna i 37 § om vilka dagar röstning utom det egna valdistriktet får äga rum utformas så, att dylik röstning över huvud inte skall förekomma på valdagen vid sådana val då poströstning ej äger rum denna dag. Detta medför den föga betydelsefulla konsekvensen att vid angivna val röstmottagning på valdagen ej heller skall ske å svensk beskickning och svenskt konsulat. 38 § bör kompletteras med föreskrift om skyldigheten att vid röstning närmaste helgfria dag före valdagen avge skriftlig förklaring om föreliggande hinder att rösta på valdagen.

Utöver nämnda lagändringar erfordras administrativa föreskrifter om formulär till ytterkuvert. Härvid torde det som valutredningen påpekat bli ofrånkomligt att införa ett särskilt formulär till ytterkuvert avsett att tillämpas vid sådana val då poströstning inte förekommer på valdagen. Såsom framhållits av utredningen och vid remissbehandlingen synes riskerna för att felaktigt kuvert kommer till användning minska om detta ytterkuvert får annan färg än de ytterkuvert som eljest användes vid röstning före valdagen.

Valutredningens förslag att röstkortsystemet — sedan de förut behandlade problemen med poströstningen lösts — införes också för kommunalvalen enligt i stort sett samma regler som gäller för andrakammarvalen har vid remissbehandlingen livligt tillstyrkts. Allmänt anses en sådan reform vara en naturlig konsekvens av systemets införande för andrakammarvalen. Också jag förordar i princip en reform enligt utredningsförslaget. Beträffande den närmare motiveringen för systemets utformning ansluter jag mig till vad föredragande departementschefen anförde vid framläggandet av förslaget till motsvarande reform för andrakammarvalens vidkommande i proposition 1960: 103, till vilken torde få hänvisas.

Vid tillämpning av röstkortsystemet för kommunala val uppkommer emellertid vissa problem som inte har motsvarighet vid andrakammarval. Främst avser jag det förhållandet att röstkort för kommunalval skall användas vid val av olika slag. Självfallet vore det enklast om röstkort som upprättats för ett slags val kunde användas även vid val av annat slag. Som valutredningen framhållit kan emellertid rösträttsvillkoren vara olika för skilda

val, främst vid borgerliga och kyrkliga val. Vidare fungerar inte samma sammanräkningsmyndighet vid alla kommunala val. De uppgifter som i dessa hänseenden måste finnas på korten blir alltså inte desamma för de skilda valen. Valutredningen föreslår att röstkort skall få upprättas gemensamt för flera val och att korten skall innehålla de nödvändiga uppgifterna för varje val för sig. Med en sådan ordning undviks det betungande och dessutom kostsamma förfarandet att t. ex. inför de allmänna kommunalvalen sända ut röstkort i flera upplagor, något som eljest vore nödvändigt. Vid remissbehandlingen har förslaget tillstyrkts av de hörda myndigheterna. I flera remissvar redovisas mycket goda erfarenheter av motsvarande ordning, som redan tidigare tillämpats på sina håll. Med hänsyn härtill förordar jag att röstkorten får göras gemensamma för flera val. Sådana gemensamma röstkort bör utformas så att det tydligt framgår av korten om den, som är röstberättigad vid borgerliga val, saknar rösträtt vid kyrkligt val på grund av att han ej är medlem i svenska kyrkan.

Enligt lagen om val till riksdagen skall röstkort sändas ut till alla röstberättigade då allmänna andrakammarval skall hållas. Vid andra dylika val — omval — förekommer inte allmänt utsändande av röstkort. Tidigare utsända kort får användas om samma röstlängd fortfarande gäller. Om så inte är fallet, måste den som vill ha röstkort, t. ex. för röstning på posten, själv rekvirera sådant. Enligt valutredningens mening bör motsvarande bestämmelser införas i kommunala vallagen, dock med möjlighet för länsstyrelsen att förordna om allmänt utsändande av röstkort också vid särskilda val. I allmänhet har vid remissbehandlingen erinran inte riktats mot detta förslag. För egen del anser jag också att röstkort obligatoriskt bör sändas ut till alla röstberättigade vid de allmänna valen och att samma röstkort bör få användas vid följande särskilda val av samma slag så länge samma röstlängd gäller. Förses röstkorten med en tydlig anmaning till väljarna att spara korten bör man kunna räkna med att majoriteten av väljarna har röstkorten kvar vid bl. a. de flesta omval som äger rum efter de allmänna valen.

Vid de särskilda kommunalval, som äger rum efter det ny röstlängd fastställts, kommer emellertid enligt förslaget de väljare, som behöver röstkort t. ex. för poströstning, att nödgas rekvirera sådana såvida inte länsstyrelsen meddelar förordnande om allmänt utsändande av röstkort. Det kan här bli fråga om ett betydande antal val. För valmyndigheten skulle det ofta knappast innebära mycket större påfrestningar, om röstkort måste sändas ut vid alla val då de röstberättigade inte redan fått kort som fortfarande är aktuella, än om myndigheten vid dessa val skall efter särskilda rekvisitioner upprätta och expediera röstkort till de väljare som överväger att rösta inför röstmottagare. I varje fall torde de olägenheter för valmyndigheterna och de kostnader, som är förenade med ett allmänt upprättande av röstkort, väl uppvägas av fördelarna för väljarna att ha ett aktuellt röstkort till varje val. Jag föreslår därför att röstkort allmänt skall sändas ut även

vid alla särskilda kommunalval då de röstberättigade inte redan fått röstkort, upprättade enligt den för valet gällande röstlängden.

Till 1960 års andrakammarval inträffade i åtskilliga fall att organisationer eller enskilda beställde röstkort för ett flertal röstberättigade. Vanligen sändes då röstkortet, oberoende av vem som beställt dem, direkt till de röstberättigade personer korten avsåg. I likhet med valutredningen anser jag en sådan ordning lämplig för att i angivna fall hindra att korten kommer i händerna på obehöriga personer.

Liksom vid andrakammarval skall enligt utredningsförslaget allmänt utsändande av röstkort vid kommunalval ske senast tjugofemte dagen före valdagen. Gemensamma röstkort skall utsändas inom samma tid före den första valdagen. I och för sig har jag ingen invändning mot detta. Valdag för särskilda kommunalval skall emellertid enligt gällande regler bestämmas sist tjugonde dagen före valdagen. Eftersom dagen för valet skall anges på röstkortet leder förslaget till att dagen alltid måste bestämmas betydligt tidigare än tjugonde dagen före valdagen i de fall då röstkort allmänt skall sändas ut. I ett den 25 april 1961 avgivet betänkande (SOU 1961: 20) föreslår valutredningen också den ändringen att dagen för särskilda val skall bestämmas sist trettiofemte dagen före valdagen. Denna fråga har intimt samband med andra i betänkandet avhandlade frågor, vilka f. n. överväges inom justitiedepartementet och enligt vad jag inhämtat torde komma att föreläggas nästa års riksdag. Ställningstagandet till spørsmålet om ändring beträffande tiden för bestämmandet av valdagen kan utan olägenhet anstå till dess.

I nyssnämnda betänkande behandlar valutredningen bl. a. frågan om valnämndsorganisationen på landet, och i sitt betänkande »Underrätterna» (SOU 1961: 6) har stadsdomstolsutredningen undersökt de olika problem — bl. a. rörande magistraternas befattning med valen — som uppkommer om rådhusrätterna förstatligas. Det synes inte vara lämpligt att före ställningstagandet till framlagda förslag i nyssnämnda avseenden behandla de av ett par remissinstanser berörda frågorna om att överflytta bestyren med röstkortet till annan myndighet än valnämnd och magistrat samt om att befria magistraterna från all befattning med allmänna val.

När röstkortsystemet infördes för andrakammarvalens vidkommande utsträckte man tiden för röstning i vallokalerna för att därigenom söka förhindra en alltför omfattande poströstning. Röstning i vallokalen skall vid dessa val numera äga rum klockan 8—15 och 17—21 med avbrott för tid då gudstjänst hålles. För kommunala val är valtiderna inte fixerade på samma sätt. Valnämnd och magistrat bestämmer valtiderna men får inte begränsa tiderna mera än att valet pågår minst två timmar före klockan 15 samt två timmar efter klockan 17 på landet och klockan 19 i stad. Valtiderna kan inom denna ram bestämmas efter vad som finnes lämpligt med hänsyn till bl. a. lokala förhållanden och den skilda röstningsfrekvensen vid olika

slag av kommunala val. Under hänvisning härtill föreslår valutredningen att reglerna lämnas orubbade. Utredningsförslaget gillas i allmänhet av remissorganen. På flera håll är man dock kritisk och ser helst att även tiderna för kommunala val fixeras i lag. Från länsstyrelsehåll framhålles att valtiderna f. n. varierar starkt inom skilda kommuner och vid olika val, vilket anses vara till betydande olägenhet för väljarna. För egen del vill jag ansluta mig till valutredningens ståndpunkt. Å andra sidan vill jag kraftigt stryka under olägenheterna för väljarna av olika valtider. Länsstyrelserna bör verka för så stor enhetlighet som möjligt inom länen i detta hänseende. I allmänhet bör valtiderna vid riksdagsmannaval kunna tillämpas.

Såsom utredningen föreslagit bör liksom vid andrakammarval kostnaderna för blanketter till röstkort, blankettryck och kortens iordningställande bestridas av kommunerna respektive församlingarna, medan kostnaderna för länsbyråernas arbete att förse blanketterna med adresstryck bör åvila statsverket. Då gemensamma röstkort upprättas för val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och kyrkofullmäktige torde förstnämnda kostnader lämpligen fördelas med två tredjedelar på kommunen och en tredjedel på församlingen.

För genomförandet av den förordade reformen krävs flera ändringar i kommunala vallagen. Användningen av röstkort torde få regleras genom en ny paragraf som lämpligen får sin plats närmast före 20 § i stället för den tidigare upphävda 19 §. Ändringar måste vidare göras i 36, 38, 39, 44, 59 och 60 §§. Dessutom bör 56 § tredje stycket utgå. Den där intagna hänvisningen till vad som är föreskrivet för allmänt val blir felaktig, om den nu föreslagna poströstningsordningen vid bl. a. omval införes och förslaget att i vissa fall underlåta att upprätta röstkort för alla röstberättigade godtages. Även utan hänvisningen blir bestämmelserna för allmänt val gällande i tillämpliga delar.

Enligt vad generalpoststyrelsen framhållit används begreppet rörlig postanstalt inte längre. Med anledning härav bör orden »fast postanstalt» i kommunala vallagen utbytas mot »postanstalt».

I anslutning till lagreglerna om röstkort fordras vissa administrativa bestämmelser bl. a. om formulär till röstkort. Därvid torde få beaktas vad som anförts vid remissbehandlingen angående vilka uppgifter röstkortet bör innehålla utöver dem som anges i lagen.

Några nämnvärda kostnadsökningar för statsverket torde de föreslagna reformerna knappast medföra.

Lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 januari 1962.

II. Utseende av suppleant för landstingsman m. m.

Gällande bestämmelser

Enligt *kommunala vallagen* gäller — med den lydelse denna lag skall ha enligt *lagen den 28 mars 1958 (nr 139) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1959—1962 m. m.* — för närvarande följande vid utseende av suppleant för landstingsman.

Sedan val av landstingsmän avslutats, skall suppleanter utses sålunda, att för varje landstingsman inom det parti, för vilket han blivit vald, företages så många, dock minst två, nya sammanräkningar, som partiet erhållit platser. Har landstingsman fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom. Vid varje sammanräkning tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka upptager landstingsmannens namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till landstingsman eller till suppleant för den landstingsman sammanräkningen avser, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den ifrågavarande landstingsmannen särskilt upptagna suppleantnamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva landstingsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn som står främst bland samtliga suppleantnamnen å valsedeln. Den som erhållit högsta rösttalet är vald till suppleant för den landstingsman sammanräkningen avser. Mellan lika rösttal skall skiljas genom lottning. De för varje särskild landstingsman valda suppleanterna intager plats i den ordning, i vilken de blivit utsedda (47 §).

Har vid valet landstingsmän inte blivit utsedda till föreskrivet antal, anställes ofördröjligen nytt val för utseende av det felande antalet och av suppleanter. Är landstingsmän men ej suppleanter valda till erforderligt antal, skall vid valet bero (48 § 2 mom.).

Den suppleantinstitution som sålunda finns i landstingen äger betydelse i två olika hänseenden. Så snart ett övergående hinder uppkommer för en ordinarie ledamot att närvara vid sammanträde med landstinget inkallas enligt stadgande i 22 § *landstingslagen* den närmast i ordningen varande suppleanten att tjänstgöra i den ordinarie ledamotens ställe. Härigenom finnes en garanti för att medborgarnas vid val uttryckta vilja återspeglas i landstingets beslut även då ordinarie representant är tillfälligtvis förhindrad delta i besluten. Därutöver innebär själva valet av suppleanter att efterträdare blir utsedda till ordinarie landstingsman. Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, inkallas nämligen enligt vad särskilt är stadgat till ordinarie landstingsman den suppleant,

som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordningen bör inträda i stället (52 § 1 mom. *kommunala vallagen*). Avgår jämväl sådan utsedd landstingsman före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, förfares på samma sätt (53 §). Finnes ej någon som enligt de sålunda givna bestämmelserna kan inträda i stället för avgången landstingsman, skall platsen stå obesatt intill utgången av den tid, för vilken den avgångne varit vald (55 §).

I 51 § kommunala vallagen ges bestämmelser rörande underrättelser om utgången av kommunala val. Efter röstsammanräkning för val av landstingsmän skall sammanräkningsmyndigheten sända avskrift av protokollet över förrättningen till landstingets expedition samt utan avgift skyndsamt tillställa var och en landstingsman och suppleant ett protokollsutdrag i den del protokollet rör honom. Detta utdrag gäller som fullmakt för den valde. Magistrat som är sammanräkningsmyndighet vid landstingsmannaval skall dessutom sända protokollsavskrift till länsstyrelsen. Även i fråga om val av kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, municipalfullmäktige och kyrkofullmäktige gäller sedan den 1 juli 1959 den ordningen att sammanräkningsmyndigheten efter röstsammanräkningen skall utan avgift skyndsamt tillställa envar fullmäktig protokollsutdrag i vad det rör honom. Slutligen åligger det vid såväl landstingsmannaval som fullmäktigval länsstyrelsen att i länskungörelserna låta meddela underrättelse om valens utgång.

Reformkrav

I motioner vid 1942 års riksdag (I: 111 och II: 160) hemställdes att riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring av kommunala vallagen och landstingslagen att suppleant för landstingsman skulle utses genom ny sammanräkning när landstingsman avgick före den bestämda tjänstgöringstidens utgång. Till stöd för motionerna åberopades ett inträffat fall då en plats i Örebro läns landsting skulle ha kommit att stå obesatt under del av en mandatperiod därest landstinget bifallit begäran från den ende kvarvarande suppleanten för en avliden landstingsman att bli befriad från uppdraget. I sitt utlåtande (1942: 7) över motionerna framhöll konstitutionsutskottet, att det åberopade fallet utgjorde en ren undantagsföreteelse, då något liknande veterligen ej förekommit tidigare. Enligt utskottet skulle ej heller det åsyftade fallet behövt inträffa, om den spaltade valsedel, som begagnats vid valet i fråga, på sedelns högra sida — alltså för suppleantvalet — upptagit inte ett utan två namn för vart och ett av de för själva landstingsmannavalet upptagna namnen. Det anförda fallet fann utskottet därför inte utgöra tillräckligt stöd för en lagändring i motionernas syfte. Skulle frågan om ändring av gällande bestämmelser angående utseende av landstingsmannasuppleant tagas under omprövning, fann utskottet detta böra ske i ett vidare sammanhang än det av motionärerna föreslagna. Utskottet hemställde därför, att motionerna inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fem reservanter i utskottet ansåg den gällande ordningen otillfredsstäl-

lande särskilt när det gällde partier, som i en valkrets besatt endast en eller två platser. För var och en av dessa landstingsmän utsågs då allenast två suppleanter, medan starkare partier ägde bättre möjligheter att säkerställa sig mot att någon av deras platser blev tom. Olägenheterna fann reservanterna kunna i någon mån avhjälpas genom den ändring av kommunala vallagen att för varje landstingsman skulle utses minst tre i stället för minst två suppleanter.

Vid riksdagsbehandlingen av utskottets utlåtande anvisades även den möjligheten till lösning av frågan att den gällande ordningen med minst två på förhand utsedda suppleanter bibehölls men att därtill fogades den föreskriften att, om det undantagsvis inträffade att de utsedda suppleanterna icke kunde tillträda platsen i landstinget, ny röstsammanräkning skulle verkställas på sätt skedde vid fullmäktigvalen, då vald fullmäktig avgick. Riksdagen biföll emellertid utskottsmajoritetens hemställan.

Ifrågavarande spörsmål togs motionsvis upp även vid 1959 års riksdag (I: 46 och II: 63) med anledning av ett efter landstingsmannavalet 1954 inträffat fall, då en för ett parti vald landstingsman av sagt sig sitt uppdrag samt av de två för landstingsmannen utsedda suppleanterna den ene avlidit och den andre avflyttat från länet. Till följd härav hade platsen efter den ordinarie ledamoten i landstinget kommit att stå obesatt under viss del av mandattiden. Enligt motionärernas mening borde ny sammanräkning för utseende av ytterligare suppleant för landstingsman kunna äga rum om plats i landstinget efter avgången landstingsman eljest skulle komma att stå tom.

Konstitutionsutskottet uttalade i sitt utlåtande (1959: 16) över motionerna att det var synnerligen otillfredsställande, att ett sådant fall som det angivna kunde inträffa. Särskilt för partier, som endast erhållit en eller två platser i landsting, förelåg enligt utskottets uppfattning med gällande ordning risk att genom dödsfall, sjukdom, avflyttning eller annan orsak sådan situation uppstod, att plats i landsting blev obesatt. En dylik situation medförde uppenbarligen stora olägenheter. Inträffade den, då val till första kammaren skulle äga rum, kunde förhållandet inverka på utgången av detta val. Vad sålunda förekommit fann utskottet under alla omständigheter motivera en lagändring så att dylika fall undveks. I enlighet med utskottets hemställan beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådan ändring i kommunala vallagen, att plats i landsting ej kom att stå obesatt, då någon på förhand utsedd suppleant inte fanns som kunde tillträda platsen. Riksdagens skrivelse i ämnet (1959: 240) överlämnades till valutredningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag.

Valutredningen

Valutredningen erinrar inledningsvis om de två hittills inträffade fall då någon suppleant för landstingsman inte funnits som kunnat inträda

i den ordinarie ledamotens ställe vid dennes begäran att få avgå. I båda fallen har endast det föreskrivna minimiantalet — d. v. s. två — suppleanter varit utsedda för den vid huvudvalet valde ordinarie ledamoten. Enligt utredningen torde dessa fall visa att en ej obetydlig risk f. n. föreligger att plats i landsting efter ordinarie ledamots avgång kan komma att stå obesatt under återstående mandattid, om ledamoten tillsatts av parti som fått endast en eller två platser i landstinget. Utredningen finner denna ordning synnerligen otillfredsställande. Det är självfallet av vikt, framhåller utredningen, att landstinget är fulltaligt vid ärendenas handläggning och avgörande. Inträffar det att en plats står tom då val till första kammaren skall äga rum, kan förhållandet i fråga även inverka på utgången av detta val. Det synes därför utredningen angeläget att gällande bestämmelser ändras så att risken för uppkomsten av dylika situationer i avsevärd mån minskas.

Valutredningen anvisar två möjligheter till lösning av det föreliggande spörsmålet. Antingen kan minimiantalet suppleanter för varje vald ordinarie landstingsman bestämmas till fler än två eller också kan bestämmelser om ny sammanräkning för kompletterande val av suppleant införas.

Den förstnämnda möjligheten avvisar utredningen, enär den i många fall skulle föranleda fler sammanräkningar än vad som senare visar sig erforderligt och på så sätt vara betungande för sammanräkningsmyndigheterna. Ej heller skulle risken helt undanröjas för att någon på förhand utsedd suppleant saknades vid ordinarie ledamots avgång.

Den andra möjligheten — ny sammanräkning för kompletterande val av suppleant — anser utredningen vara att föredraga. En bestämmelse rörande dylika kompletteringsval finner utredningen dock kunna utformas på olika sätt. Ett alternativ är att ny sammanräkning skall äga rum så snart någon tidigare utsedd suppleant lämnar sin suppleantplats. Ett annat alternativ är att ny sammanräkning verkställs först när det inte kvarstår någon suppleant för den ordinarie landstingsledamoten. Slutligen kan kompletteringsval tänkas få förekomma endast då den ordinarie ledamoten avgått och någon suppleant inte finns som kan inträda i den avgångnes ställe. Beträffande dessa alternativ anför utredningen.

En lösning enligt detta sistnämnda alternativ skulle tillgodose syftet med de år 1959 väckta motionerna — att förhindra att en plats i landstinget kommer att stå obesatt — men den skulle icke innebära någon garanti för att suppleant regelmässigt finns att tillgå även för det fall ordinarie ledamot blir tillfälligtvis förhindrad att bevista landstingssammanträde. Frånvarofrekvensen bland de ordinarie landstingsmännen torde visserligen vara förhållandevis liten, särskilt som landstingen i regel sammanträder endast en gång om året. Framför allt med hänsyn till angelägenheten av att landstinget är fulltaligt vid val av ledamöter till första kammaren har valutredningen emellertid funnit sig böra förorda, att ny sammanräkning skall kunna ske för utseende av ytterligare suppleant, även om så icke skulle erfordras för att omedelbart fylla någon vakans bland landstings-

männen. Enligt valutredningens förmenande bör dock ett nytt sammanräkningsförfarande icke tillgripas så fort en suppleant avgått eller inkallats till ordinarie ledamot utan först då det icke kvarstår någon suppleant för utsedd landstingsman. Valutredningen har därför funnit sig böra förorda, att bestämmelsen om ny sammanräkning för kompletteringsval av ny suppleant utformas i enlighet med det andra här angivna alternativet.

Valutredningen föreslår således att ny sammanräkning skall företagas för utseende av ytterligare en suppleant för den vid huvudvalet utsedde ordinarie landstingsmannen, då samtliga suppleanter för landstingsman avgått eller inkallats till ordinarie landstingsmän. Sammanräkning anses böra företagas av sammanräkningsmyndigheten, så snart det kommer till myndighetens kännedom att nämnda förhållande föreligger. Den nya sammanräkningen bör ske enligt de föreskrifter som gäller för utseendet av suppleanter i omedelbart sammanhang med huvudvalet.

De föreslagna bestämmelserna om ny röstsammanräkning har valutredningen funnit böra upptagas i en ny paragraf, 53 a §, i kommunala vallagen. Utredningen förutsätter att införandet av detta nya stadgande inte skall medföra ändringar i lagen den 28 mars 1958 med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1959—1962 m. m. Däremot anses förslaget genomförande föranleda — förutom vissa ändringar i 54 och 55 §§ kommunala vallagen samt i 22 § landstingslagen — fastställandet av formulär till protokoll att användas vid sådan ny röstsammanräkning som avses med förslaget.

Länsstyrelsens i Älvsborgs län skrivelse

I skrivelsen erinras om att numera inte endast landstingsman och suppleant för landstingsman utan även fullmäktig skall få personlig underrättelse om att han blivit vald. Enligt gällande bestämmelser skall vidare landstingets expedition genom avskrift av sammanräkningsprotokollet underrättas om utgången av landstingsmannaval. Införes motsvarande skyldighet för sammanräkningsmyndigheten att underrätta kommun och församling om utgången av fullmäktigval torde tillkännagivande i länskungörelserna av valens utgång enligt länsstyrelsens mening inte längre fylla någon uppgift. Länsstyrelsen framhåller att ändringen skulle medföra — förutom viss lättnad i länsstyrelsernas starkt ökade arbetsböroda under röstsammanräkningarna — en icke obetydlig besparing beträffande statsverkets kungörelsekostnader. Enligt vad som upplyses i skrivelsen utsågs vid kommunalvalen 1958 i Älvsborgs län 384 landstingsmän och suppleanter samt 3 471 fullmäktige. Enbart tryckningskostnaderna för kungörandet av utgången av 1962 års kommunalval torde därför kunna beräknas till omkring 3 500 kronor. Därtill kommer kostnaderna för extra arbetskraft för att sammanställa och redigera kungörelserna m. m. Med anledning av det anförda föreslås i skrivelsen att skyldigheten för länsstyrelserna att i länskungö-

relserna meddela underrättelse om valens utgång slopas före 1962 års kommunalval.

Remissyttrandena

Valutredningens förslag om ny sammanräkning för utseende av suppleant för landstingsman tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet remissyttranden. Ingen remissinstans avstyrker helt förslaget.

I åtskilliga yttranden understrykes utredningens uttalande, att det är angeläget att gällande bestämmelser i fråga om utseende av suppleant för landstingsman ändras på sådant sätt att den risk, som nu föreligger för att plats i landstinget kommer att stå obesatt efter ordinarie ledamots avgång, i avsevärd mån minskas. Sålunda framhåller *länsstyrelsen i Örebro län* att det självfallet är av vikt att landstinget är fulltaligt vid ärendenas handläggning och avgörande och detta särskilt då val till första kammaren skall äga rum. De av utredningen nämnda fallen, då plats i landstinget kommit att stå tom, finner länsstyrelsen visa att risken för en sådan möjlighet inte är obetydlig. Som exempel härpå anför länsstyrelsen, att det för närvarande i ett fall inte kvarstår någon suppleant för ordinarie landstingsledamot i Örebro läns landsting. Liknande synpunkter framföres av *svenska landstingsförbundet*, som anser att en ändring av ifrågavarande bestämmelser är starkt motiverad. Behovet av ändring betonas särskilt också av *länsstyrelserna i Kronobergs och Kristianstads län, magistraterna i Örebro och Östersund, kommunalnämnden i Asarums kommun, valnämnderna i Gällinge och Fristads valdistrikt, Karlskoga stad och Rättviks första valdistrikt* samt av *svenska landskommunernas förbund*.

Några remissinstanser, vilka inte framställt erinran mot förslaget, finner emellertid nuvarande bestämmelser vara i stort sett ändamålsenliga. Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har några olägenheter med bestämmelserna inte förmärkts inom länet. I fall då bara två suppleanter utsetts är det dock klart att en viss risk finns att plats kan komma att stå obesatt, vilket länsstyrelsen finner otillfredsställande. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser risken vara obetydlig för att landstingsplats med nuvarande ordning blir obesatt på grund av otillräckligt antal suppleanter. Även *kommunalnämnden i Algutsboda kommun* håller före att gällande bestämmelser i allmänhet torde vara tillfyllest. Samma ståndpunkt intager *valnämnden i Ekeberga valdistrikt*.

De flesta remissinstanserna har godtagit förslaget att ny sammanräkning för utseende av ytterligare en suppleant för den vid huvudvalet utsedde ordinarie landstingsmannen skall äga rum, då samtliga suppleanter för honom avgått eller inkallats till ordinarie landstingsmän.

I ett fåtal remissyttranden ifrågasättes om inte ny sammanräkning bör komma till stånd på ett tidigare stadium. Sålunda bedömer *länsstyrelsen*

i Västerbottens län det lämpligare att ny sammanräkning sker redan när antalet suppleanter gått ned till mindre än två. Härigenom skulle risken för att plats kommer att stå obesatt bli än mindre än enligt utredningens förslag. Finns endast en suppleant kan det lätteligen inträffa, att ny sammanräkning ej hinner äga rum på sådan tid att nyutsedd suppleant kan tjänstgöra under landstingsmötet. Detta skulle enligt länsstyrelsen kunna bli fallet, om landstingsmannen avgår kort tid före ett landstingsmöte eller får förhinder att delta under mötet och även den ende suppleanten har förhinder att inträda eller avgått strax före mötet. Samma ståndpunkt intager *magistraten i Umeå*, som påpekar att förfarandet väl skulle medföra något flera sammanräkningar än enligt utredningens förslag men att garantin ökades för att en suppleant alltid funnes tillgänglig för tjänstgöring.

Även *svenska landskommunernas förbund* anser en sådan ordning böra övervägas att ny sammanräkning skall ske då antalet tillgängliga suppleanter nedgått till en. Sjukdom och utrikes resa kan eljest lätt äventyra möjligheten till suppleantinkallelse.

Den av valutredningen förkastade lösningen av föreliggande fråga att minimiantalet suppleanter som skall utses för varje vald ordinarie landstingsman bestämmas till fler än två finner *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* vara den enklaste. Med t. ex. fyra suppleanter torde man enligt länsstyrelsens mening ha ökat säkerhetsmarginalen så att den under normala förhållanden måste anses vara fullt betryggande. Länsstyrelsen vill inte bestrida att utredningens förslag ger än större säkerhet, men det blir i gengäld något mera komplicerat och drar med sig fler ändringar av lagbestämmelserna än vad utredningen tänkt sig. Det blir således nödvändigt att även ändra bestämmelserna i 49 § 3 mom. kommunala vallagen. Enligt detta lagrum behöver landstingsvalsedlarna inte förvaras längre än till dess valet vunnit laga kraft eller i händelse av besvär dessa blivit avgjorda. Genomföres utredningens förslag måste föreskrivas att valsedlarna skall förvaras intill utgången av den tid för vilken valet gäller.

Att bestämmelsen i 49 § 3 mom. kommunala vallagen måste ändras på nyss angivet sätt, om utredningens förslag genomföres, påpekas också i ett flertal av de övriga remissyttrandena. *Valnämnden i Trollhättans stad* framhåller dessutom, att det föreslagna systemet med nya sammanräkningar inte kan tillämpas förrän den 1 januari 1963, enär valmaterialet för innevarande valperiod torde ha förstörts.

Införes kompletteringsval i enlighet med utredningens förslag vill *länsstyrelsen i Älvsborgs län* ifrågasätta nödvändigheten av att i samband med själva landstingsvalet utse så stort antal suppleanter som nu skall utses för ledamot av parti, vilket fått ett flertal platser i landstinget. Förslagsvis skulle antalet suppleanter kunna maximeras till fyra för varje ledamot, även om partiet besatt fler platser. Ett förslag i motsatt riktning lägges fram av *magistraten i Eskilstuna*. Enligt magistratens mening är en samman-

räkning som äger rum i omedelbart samband med valet av ordinarie landstingsman betydligt mindre betungande än en sammanräkning som företages senare under löpande mandatperiod. För att senare sammanräkningar i möjligaste mån skall undvikas förordar därför magistraten att utredningens förslag kombineras med föreskrift att antalet suppleanter som skall utses för varje vald ordinarie landstingsman bestämmas till minst tre.

I den föreslagna 53 a § kommunala vallagen torde enligt *länsstyrelsen i Hallands län* böra intagas föreskrift om att ny sammanräkning skall företagas »på landstingets anmälan», enär man annars kan få uppfattningen, att det åligger sammanräkningsmyndigheten att undersöka om sådant förhållande inträffat som påkallar ny sammanräkning. Motsvarande synpunkt anlägger *länsstyrelsen i Örebro län*, som anser att underrättelseskyldigheten i första hand bör åläggas landstingets förvaltningsutskott.

Förslaget att slopa kungörandet av kommunalvalens utgång tillstyrks eller lämnas utan erinran av det övervägande antalet hörda remissorgan. Avstyrkande yttrande föreligger endast från *Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott* samt, såvitt angår landstingsmannaval, *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. En tveksam hållning intager *länsstyrelsen i Hallands län* i fråga om att kungöra resultatet av landstingsmannavalen samt *svenska landstingsförbundet* i fråga om att kungöra resultatet av fullmäktigvalen.

De remissinstanser, som tillstyrkt förslaget, åberopar i allmänhet som stöd för sitt ställningstagande att allmänheten får ingående kännedom om valutgången genom dagspressen och att det därför inte synes befogat att belasta det allmänna med de dryga kostnader som kungörelseförfarandet drager. Det framhålles även, att den som vill taga del av valresultaten kan göra detta hos landstinget eller vederbörande kommun och församling.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län hävdar, att med 51 § kommunala vallagen inte avses att utgången av fullmäktigval skall kungöras i länskungörelserna. Men eftersom paragrafen genom en 1959 genomförd ändring fått sådan lydelse att den kan ges en motsatt tolkning, förordar *länsstyrelsen* att ordalydelsen justeras så att det klart framgår att kungörelseskyldigheten ej omfattar fullmäktigval. Även *länsstyrelsen i Väster-norrlands län* gör gällande, att skyldighet inte förelåg före 1959 års ändring att kungöra fullmäktigval. *Länsstyrelsen* upplyser att fullmäktigval tidigare aldrig kungjordes inom länet.

I det avstyrkande yttrandet från *Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott* framhålles nyttan för landstinget och andra organ att i länskungörelserna få en lättöverskådlig sammanställning över landstingsmän och suppleanter för dessa i de olika valkretsarna inom länet. Enligt utskottets mening bör därför i allt fall utgången av landstingsmannavalen kungöras. *Svenska landstingsförbundet* å sin sida godtager slopandet av kungörelseförfarandet vid angivna val men anser att man ej får förbise, att det onekli-

gen från olika synpunkter är värdefullt att ha tillgång till en samlad förteckning över de valda kommunala förtroendemännen.

Länsstyrelsen i Hallands län grundar sin tveksamma hållning på att länskungörelserna om landstingsmannavalens utgång torde vara av mera allmänt intresse för länets befolkning och för de myndigheter, som brukar tillställas kungörelserna, samt att kostnaderna för dessa kungörelser ej är tillnärmelsevis lika stora som kostnaderna skulle bli för en kungörelse rörande fullmäktigvalen.

Departementschefen

Med hänsyn till de väsentliga uppgifter landstingen ombesörjer framför allt inom hälso- och sjukvårdens samt yrkesundervisningens områden och landstingens betydelsefulla åliggande att välja riksdagsmän till riksdagens första kammare är det självfallet av vikt att samtliga platser i landstinget är besatta när landstinget fattar sina beslut. Inte minst gäller detta vid riksdagsmannavalen, vilkas utgång får betydelse för lång tid framåt. Vid ett tillfälle har det emellertid inträffat att landstingsledamots plats stått obesatt och vid ett par tillfällen förelegat risk för en sådan situation till följd av att det inte funnits någon suppleant som kunnat inträda i avgången ledamots ställe. Det har ett flertal gånger framhållits i riksdagsmotioner och understrykes ytterligare av valutredningen att det är angeläget att sådana situationer som de nyss nämnda i möjligaste mån undvikas. Jag delar denna uppfattning, som också allmänt kommit till uttryck i remissvaren.

Orsaken till att berörda situationer kunnat uppstå är att det antal suppleanter, som enligt lagen skolat utses i samband med landstingsmannavalet, inte varit tillräckligt. Risken för att landstingsmans plats står obesatt är större ju mindre det parti är som tillsatt honom. För varje landstingsman skall nämligen väljas lika många suppleanter som det parti, som tillsatt honom, erhållit platser i landstinget. Dock skall antalet suppleanter vara minst två. Reglerna innebär alltså att för landstingsman, som valts inom parti som fått en eller två platser, endast två suppleanter skall utses. Så har varit fallet vid de nyss åsyftade tillfällena.

En tänkbar lösning av det föreliggande spørsmålet är att höja minimiantalet suppleanter till exempelvis tre eller fyra. Visserligen skulle risken för att platsen efter avgången landstingsman inte kunde återbesättas minskas härigenom, men den skulle dock, såsom valutredningen framhåller, inte helt undanröjas. Utredningen förordar i stället att ny sammanräkning skall äga rum för att förhindra en situation sådan som den förut omnämnda. Denna ordning, som inte avstyrkts av någon remissmyndighet, anser jag också för egen del vara att föredraga.

Suppleantinstitutionen äger betydelse inte bara för utseende av efterträdare till avgången landstingsman. Suppleant skall också inkallas till tjänst-

göring så snart ett övergående hinder uppkommer för ordinarie ledamot att tjänstgöra. Eftersom det givetvis är lika viktigt att landstingsmans plats är besatt vare sig den ordinarie ledamoten avgått eller har tillfälligt förfall bör regler om ny sammanräkning även tillgodose önskemålet att suppleant såvitt möjligt finns tillgänglig om den ordinarie ledamoten tillfälligt är förhindrad att tjänstgöra. Å andra sidan innebär en ny sammanräkning ett avsevärt besvär för de myndigheter — länsstyrelserna samt vissa magistrater och valnämnder — som har att ombesörja förrättningen. Vid avvägning mellan dessa synpunkter har valutredningen funnit sig böra föreslå att ny sammanräkning skall ske, när det inte längre finns någon suppleant kvar. Härigenom erhålles alltså garanti för att åtminstone en suppleant alltid finns för varje landstingsman. Förslaget godtages i allmänhet av remissinstanserna. Det kan visserligen, såsom påpekats i något remissyttrande, inträffa fall då såväl den ordinarie ledamoten som den ende suppleanten samtidigt får förhinder att tjänstgöra. Erfarenheterna av nu gällande bestämmelser gör dock en sådan eventualitet mindre sannolik. Med hänsyn härtill synes det knappast befogat att ny sammanräkning sker på ett tidigare stadium än utredningen föreslagit. Jag ansluter mig således till utredningens förslag.

Att såsom förts på tal i några remissvar i detta sammanhang ändra gällande regler rörande det antal suppleanter som skall utses för varje landstingsman, anser jag inte påkallat. Ny sammanräkning lär inte bli vanligt förekommande, varför en höjning av minimiantalet suppleanter inte synes nödvändig. Inte heller torde det vara välbetänkt att begränsa antalet suppleanter för landstingsman, som tillsatts av parti vilket fått ett stort antal platser i landstinget. Suppleanterna för de landstingsmän som tillsatts av sådant parti är nämligen i stor utsträckning samma personer.

På grund av det anförda föreslår jag, att ny sammanräkning skall äga rum så snart samtliga suppleanter för landstingsman inkallats till ordinarie landstingsman eller eljest avgått som suppleanter. Regeln skall givetvis gälla även då en vid ny sammanräkning utsedd suppleant inkallas till ordinarie landstingsman, avgår eller avlider. För sammanräkningsförfarandet, som torde böra komma till stånd på anmälan av landstingets förvaltningsutskott, bör motsvarande regler gälla som för sammanräkning i samband med huvudvalet. Finns vid sammanräkningen ingen som kan utses till suppleant bör därvid bero. Bestämmelser i enlighet härmed torde böra intagas i en ny paragraf, 53 a §, i kommunala vallagen. Erinran om vad som sålunda gäller torde göras i 22 § landstingslagen. Vidare bör i 49 § kommunala vallagen stadgas att valmaterialet rörande landstingsmannaval, som enligt paragrafens nuvarande lydelse inte behöver behållas längre än till dess valet vunnit laga kraft, skall förvaras till utgången av den tid för vilken valet gäller.

Eftersom skyldighet f. n. inte föreligger att förvara valsedlarna avseende landstingsmannaval längre än till dess valet vunnit laga kraft, kan de föreslagna reglerna om ny sammanräkning inte äga tillämpning förrän efter utgången av nu löpande valperiod. Ikraftträdandet bör därför sättas till den 1 januari 1963. Skyldigheten att spara valmaterialet bör dock inträda tidigare så att den gäller vid 1962 års allmänna val av landstingsmän.

Enligt 51 § kommunala vallagen, i paragrafens lydelse från och med den 1 juli 1959, skall sammanräkningsmyndighet efter röstsammanräkning sända utdrag av förrättningsprotokollet till varje vald landstingsman och suppleant samt fullmäktig i vad protokollet rör den valde. Härigenom får de valda själva kännedom om utgången av valen. Vid landstingsmannaval skall dessutom landstingets expedition underrättas om valutgången genom en avskrift av förrättningsprotokollet. Länsstyrelsen i Älvsborgs län har föreslagit att skyldighet införes för sammanräkningsmyndighet att på motsvarande sätt underrätta kommuner och församlingar om utgången av fullmäktigval. Om så sker har enligt länsstyrelsens mening den nuvarande föreskriften att underrättelse om samtliga valens utgång skall intagas i länskungörelserna ingen nämnvärd funktion att fylla och föreslås därför böra utgå. Vid remissbehandlingen har förslaget vunnit nästan fullständig anslutning.

Landstingen får redan nu uppgift om valda landstingsmän och suppleanter. Med den föreslagna ordningen kommer detta att gälla också kommunerna och församlingarna i fråga om valda fullmäktige. Såsom framhålles i flera remissvar underrättas allmänheten i regel om utgången av valen genom dagspressen. Inträffar det att någon vill ha närmare uppgifter därom kan han få sådana efter hänvändelse till landstinget, kommunen eller församlingen. Med anledning av uttalanden i ett remissyttrande om värdet av en samlad förteckning över fullmäktige i länet vill jag påpeka, att flera länsstyrelser hittills inte torde ha kungjort utgången av fullmäktigvalen, när de ansett skyldighet därtill ej föreligga enligt den före den 1 juli 1959 gällande lydelsen av 51 § kommunala vallagen. Såvitt jag har mig bekant har någon olägenhet inte uppkommit härav. Då kungörelseförfarandet dessutom kräver icke obetydliga kostnader vill jag förorda, att 51 § kommunala vallagen ändras i enlighet med förslaget. Förslaget föranleder en mindre ändring även i 56 § andra stycket kommunala vallagen och i 22 § landstingslagen. Ikraftträdandet av ändringarna torde böra ske den 1 januari 1962.

III. Fortsatt giltighet av det provisoriska valsystemet vid kommunalval för perioden 1963—1966

Beträffande metoden för röstsammanräkning vid val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige stadgas i 45 § kommunala vallagen, att valsedlarna till en början skall ordnas efter väljarbeteckning (kartell-, parti- och fraktionsbeteckning). Därvid sammanföres valsedlar med samma första beteckning i särskilda grupper (A-grupper). Förekommer vidare inom sådan grupp en andra väljarbeteckning, ordnas de till gruppen hörande valsedlarna i nya grupper efter dylik beteckning (B-grupper). I den mån valsedlarna även upptar en tredje beteckning, sker ytterligare en uppdelning på liknande sätt (C-grupper). Mandatens fördelning regleras i 46 §. Först fastställs därvid i erforderlig utsträckning ordningsföljden mellan kandidaterna inom grupperna. Därefter fördelas mandatet mellan A-grupperna efter en av belgiern Victor d'Hondt anvisad metod. Denna går ut på att ett mandat i taget tilldelas den grupp, som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Gruppens jämförelsetal är, så länge gruppen inte erhållit något mandat, lika med gruppens rösttal. Därefter bestämmer man för varje gång gruppens jämförelsetal genom att dela rösttalet med antalet redan erhållna mandat ökat med 1.

Den nyss beskrivna, proportionella valmetoden överensstämmer med den som tillämpas vid val till riksdagens första kammare och som under tiden 1909—1948 användes vid valen till andra kammaren.

I skrivelse den 7 maj 1949 (nr 208) hemställde riksdagen om utredning av frågan om reformering av det proportionella valsystemet vid andrakammarval. Utredningen uppdrogs åt 1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning. I betänkande den 28 november 1951 (SOU 1951:58) framlade utredningen förslag till ny fördelningsmetod vid andrakammarval. Förslaget byggde på den s. k. uddatalsmetoden, vilken innebär att mandatet fördelas mellan partierna med ledning av jämförelsetal som erhålles genom att man successivt dividerar rösttalet med 1, 3, 5, 7 o. s. v. Utredningen var inte enhällig; även bland remissinstanserna yppades tvekan och skiljaktiga meningar.

Frågan om valsättet upptogs i proposition nr 175 till 1952 års riksdag. Någon slutgiltig ställning till spørsmålet hur valsättet borde vara utformat i framtiden togs emellertid inte; härför ansågs krävas ytterligare överväganden. I stället föreslogs en provisorisk lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956. Förslaget gick ut på att man för nämnda mandatperiod skulle pröva en jämkad uddatalsmetod. Jämförelsetalen erhöles enligt denna metod genom att man dividerade partiernas rösttal med 1,4, 3, 5, 7 etc. Vidare innebar förslaget, att valsedel inte skulle få upptaga mer än en väljarbeteckning; två eller flera partier skulle alltså inte såsom tidigare kunna gå samman i kartell.

Sedan riksdagen antagit förslaget med vissa formella jämkningar (se

KU 1952: 22 och rskr 1952: 265) utfärdades lagen den 30 maj 1952 (nr 267) med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956.

I ett den 1 juli 1953 avlämnat betänkande (SOU 1953: 25) behandlade valsättsutredningen frågan om det proportionella valsättet vid landstingsval. Utredningen, som ansåg det väsentligt att ordningen för valen utförades så att erforderlig proportionalitet kunde vinnas utan att kartellbildning behövde tillgripas, anvisade två vägar härför, nämligen utvidgning av valkretsarna och införande av ny fördelningsmetod. Beträffande valkretsindelningen framlade utredningen ett slutgiltigt förslag men i fråga om valmetoden ansåg utredningen slutlig ställning böra tagas först i samband med den definitiva utformningen av valordningen för valen till andra kammaren.

I proposition 1954: 71 framhölls med avseende å valmetoden önskvärdheten av likformighet mellan dels andrakammarvalen och landstingsvalen, dels sistnämnda val och övriga i kommunala vallagen reglerade val. Det ansågs även lämpligt, att man liksom i fråga om andrakammarvalen fick pröva ett nytt system. I propositionen föreslogs, förutom ny valkretsindelning för val av landstingsmän, att det provisoriska valsystem som infördes för andrakammarvalen 1952, d. v. s. med jämkad uddatalsmetod (1,4 som första divisor) för mandatfördelningen och förbud mot flera än en väljarbeteckning på valsekeln, skulle prövas jämväl vid valen av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige för mandatperioden 1955—1958 (beträffande stadsfullmäktige i Stockholm perioden 15/10 1954—14/10 1958).

Sedan riksdagen bifallit propositionen (se KU 1954: 3 och rskr 1954: 111) utfärdades dels lagen den 12 mars 1954 (nr 78) angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting, vari bestämmelser upptogs om den nya valkretsindelningen, dels lagen den 12 mars 1954 (nr 79) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1955—1958 m. m., där det nya valsystelet reglerades. Bestämmelserna om valkretsindelningen har härefter upptagits i den nya landstingslagen av den 14 maj 1954 (nr 319).

Frågan om utformande av en definitiv valmetod överlämnades till den hösten 1954 tillkallade författningsutredningen.

Med hänsyn till att författningsutredningen inte kunde förväntas komma att avge något förslag i valfrågan i sådan tid att det kunde genomföras före andrakammarvalen 1956 föreslogs i proposition 1956: 11 att det 1952 införda provisoriska valsystelet skulle förlängas för ytterligare en mandatperiod. Riksdagen biföll propositionen (se KU 1956: 4 och rskr 1956: 125), varefter utfärdades lagen den 23 mars 1956 (nr 78) med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960. På motsvarande skäl kom det för kommunalvalen antagna provisoriska valsystelet genom beslut 1958 att gälla jämväl perioden 1959—1962 (prop.

24; KU 11 och rskr 156). Föreskrifter härom meddelades i lag den 28 mars 1958 (nr 139) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1959—1962 m. m.

I proposition nr 8 till 1960 års riksdag föreslogs att det för andrakammarvalen tillämpade provisoriet skulle förlängas för ännu en mandatperiod. Till stöd för förslaget åberopades, att författningsutredningen inte var i tillfälle att avge förslag i valfrågan i sådan tid att det hann genomföras före 1960 års andrakammarval samt att det måste betecknas som olämpligt att, sedan en provisorisk valmetod använts vid tre andrakammarval i följd, för nästa mandatperiod återgå till den tidigare metoden med vetskap om att en tredje metod kunde komma att tillämpas för perioden därefter. Förslaget godkändes av riksdagen (KU 1960: 8 och rskr 1960: 135), varefter utfärdades lag den 8 april 1960 (nr 68) med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1961—1964.

Från författningsutredningens sida har upplysts, att utredningen inte kommer att hinna framlägga något förslag rörande valsystemet vid kommunalvalen för mandatperioden 1963—1966.

Med hänsyn härtill och då de skäl som 1960 åberopades för fortsatt användning av det provisoriska systemet vid andrakammarval äger motsvarande giltighet för kommunalvalens vidkommande, förordar jag att det nuvarande provisoriska valsystemet vid val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige får gälla för ytterligare en mandatperiod.

Bestämmelserna om kommunalval för perioden 1963—1966 bör anknyta till den särskilda lag som antogs 1954 och gällde kommunalval för perioden 1955—1958. Provisoriet avses skola tillämpas ej blott vid 1962 års ordinarie val utan även vid extra val samt olika slag av nyval och kompletteringsval ävensom vid särskilda röstsammanräkningar, avseende samma mandatperiod. Föreskrifterna för val av landstingsmän bör givetvis gälla även val av suppleanter för landstingsmän. Liksom enligt 1954 års lag bör å valsedel få användas endast en väljarbeteckning (partibeteckning). Partibeteckning bör å andra sidan alltid utsättas på valsedeln. Hinder möter inte mot att som partibeteckning använda en sammanställning av flera beteckningar, men de olika leden måste vara jämställda — exempelvis förenade genom bindestreck — så att inte ett system av över- och underordnade väljarbeteckningar uppkommer. Den nya lagen torde böra träda i kraft omedelbart efter utfärdandet.

I enlighet med vad jag anfört i det föregående har inom inrikesdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253), lag om ändrad lydelse av 22 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) samt lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1963—1966 m. m.

IV. Departementschefens hemställan

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga nyssnämnda inom inrikesdepartementet upprättade förslag till

- 1) *lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253);*
- 2) *lag om ändrad lydelse av 22 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319);* samt
- 3) *lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1963—1966 m. m.*

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lars Erik Andersson

Valutredningens förslag

till

L a g

om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)

Härigenom förordnas, *dels* att 11, 36—39, 44, 54—56, 59 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att i samma lag skall införas i 5 kap. en ny paragraf, betecknad 19 §, i 6 kap. en ny paragraf efter 35 §, betecknad 35 a §, och i 7 kap. en ny paragraf efter 53 §, betecknad 53 a §, av nedan angivna lydelse, *dels ock* att rubriken till 5 kap. i samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 KAP.

11 §.

1 mom. Allmänna kommunalval ————— sistnämnda månad.

2 mom. Annat än ————— av länsstyrelsen.

Beträffande församling ————— är stadgat.

Sådant val ————— äger rum.

Om valdag ————— underrätta generalpoststyrelsen.

Om skyldighet för länsstyrelsen att innan dag för annat än allmänt kommunalval bestämmes underställa Konungen fråga om rätt att i vissa fall rösta före valdagen stadgas i 35 a §.

5 KAP.

Om vals kungörande och förrättande

Om vals förberedande, kungörande och förrättande

19 §.

Då allmänt kommunalval skall förrättas, skall, i den mån icke Konungen annorledes förordnar, för envar i röstlängden som röstberätti-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

gad vid valet upptagen person genom valnämndens eller magistratens försorg upprättas röstkort, utvisande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen för valet samt den myndighet, som skall verkställa sammanräkning av de vid valet avgivna rösterna. Röstkort må upprättas gemensamt för flera val.

Röstkorten skola senast å tjugofemte dagen före valdagen eller, om korten avse flera val som förrättas å olika dagar, å samma tid före den första valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

Då annat än allmänt kommunalval skall förrättas, må länsstyrelsen föreskriva att vad i första och andra styckena är stadgat skall äga motsvarande tillämpning.

Skall annat än allmänt kommunalval förrättas och har länsstyrelsen icke meddelat sådan föreskrift som i nästföregående stycke sägs eller har röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade till handa äger röstberättigad efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad, som avses i 35 § 2 eller 3 mom. eller i 35 a § 1. och 4., äger, innan röstkorten blivit på sätt ovan i andra stycket sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Framställning om erhållande av röstkort skall göras skriftligen eller muntligen till valnämnden eller magistraten. Vid framställningen skall uppgivas den röstberättigades fullständiga namn och födelsetid samt

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

hemvist i den ort, där han är uppförd i röstlängd. Där så begäres skall röstkortet med posten tillställas den röstberättigade. Möter för upprättande av röstkort hinder, som icke omedelbart kan delgivas sökanden, skall meddelande med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till honom.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i lagen om val till riksdagen sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen. Röstkort som utfärdats för visst val må användas vid samma slags val, som hålles därefter, såframt röstlängden alljämt länder till efter rättelse.

Närmare föreskrifter i avseende å röstkortens upprättande meddelas av Konungen.

6 KAP.

35 a §.

Om det med hänsyn till antalet röstberättigade eller övriga omständigheter finnes lämpligt må Konungen för annat än allmänt kommunalval ävensom för allmänt val av municipalfullmäktige förordna att vad i 35 § stadgas icke skall äga tillämpning samt att i stället vad nedan under 1.—4. sägs skall gälla.

1. Kan med skäl antagas, att röstberättigad kommer att å valdagen vistas utom riket eller att röstberättigad, vilken utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal å fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt

(Gällande lydelse)

(Förelagen lydelse)

järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning icke kan utöva sin rösträtt å valdagen, må sådan röstberättigad före valdagen avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å fast postanstalt inom riket.

2. Kan med skäl antagas att annan röstberättigad än i 1. sägs på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt å valdagen, må han å närmast helgfria dag före valdagen avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å fast postanstalt inom riket.

3. Vårdas röstberättigad å sjukvårdsanstalt inom riket och kan med skäl antagas att han till följd härav är förhindrad att utöva sin rösträtt å valdagen, må han, om vid sjukvårdsanstalten finnes inrättad postanstalt, å närmast helgfria dag före valdagen där avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen.

4. Vistas röstberättigad utom riket och kan med skäl antagas att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som i 1. sägs eller till följd av förhållande som i 2. anges icke kan utöva sin rösträtt å valdagen, äger han före valdagen avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer.

I god tid innan länsstyrelsen bestämmer dag för annat än allmänt kommunalval skall länsstyrelsen un-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

derställa Konungen fråga om tillämpning av bestämmelserna i 1.—4.

36 §.

1 mom. Väljare, som avlämnar valsedel enligt 35 §, skall innehava för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den myndighet, som skall verkställa sammanräkning av de vid valet avgivna rösterna. Röstlängdsutdrag tecknas å ytterkuvert, varom förmäles i 38 §. Formulär till utdrag fastställs av Konungen.

2 mom. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande eller dennes suppleant och i stad av den magistraten därtill förordnar. I kommun på landet må röstlängdsutdrag jämväl utfärdas av den som därtill förordnas; sådant förordnande meddelas av Konungens befallningshavande, där det finnes erforderligt.

Röstlängdsutdrag må ej utfärdas före det röstlängden blivit, på sätt i lagen om val till riksdagen sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen.

Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall där- om antingen personligen göra framställning hos den som äger utfärda utdraget eller ock till denne låta inlämna eller med posten insända

Väljare, som avlämnar valsedel enligt 35 § eller 35 a §, skall innehava röstkort. Är väljaren ej för röstmot-tagaren känd, skall han styrka sin identitet.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

egenhändigt undertecknad, av minst en person bevitnad ansökan. Ansökan må ock insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd, och skall i sådant fall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökningen till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort.

Där så begäres, skall utdrag med posten översändas till sökanden. Möter då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

3 mom. Över gjorda ansökningar om röstlängdsutdrag samt utfärdade utdrag skall utdragsutfärdaren, särskilt för varje val, föra förteckning enligt av Konungen fastställt formulär. Överlämnas utdrag till sökanden personligen, skall denne i förteckningen genom sin namnteckning erkänna, att han mottagit detsamma. I annat fall skall utfärdaren i förteckningen anmärka till vem utdraget överlämnats eller under vilken adress det avsänts till sökanden.

Förteckning, som här avses, skall av utdragsutfärdaren omedelbart efter valet insändas till den myndighet, som har att verkställa röstsamanräkningen för valet.

37 §.

Röstmottagare är ————— ställe sätter.

Röstmottagning skall äga rum   Röstmottagning skall äga rum

(Gällande lydelse)

från och med adertonde dagen före valdagen till och med *valdagen*, utom riket dock ej längre än till dess avgivna valsedlar, enligt vad i 40 § sägs, skola insändas till överståthållarämbetet.

Röstmottagning å — — — — — en timme.

De väljare — — — — — sina valsedlar.

Ej må — — — — — väljande tillåtas.

Å postanstalt — — — — — denna lag.

Där röstmottagning — — — — — till kännedom.

(Föreslagen lydelse)

från och med adertonde dagen före valdagen till och med *valdagen*. *Har förordnande enligt 35 a § meddelats skall röstmottagning dock äga rum allenast till och med närmast helgfria dag före valdagen. Utom riket skall röstmottagning ej i något fall äga rum längre än till dess avgivna valsedlar, enligt vad i 40 § sägs, skola insändas till överståthållarämbetet.*

38 §.

Vid röstningen skola användas särskilda valkuvert och ytterkuvert. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren *samt avlämna det med röstlängdsutdrag förseddä ytterkuvertet*, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å kuvertet teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 35 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes *röstlängdsutdraget* vara i behörig ordning och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den *utdraget* avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röst-

Vid röstningen skola användas särskilda valkuvert *samt särskilda ytterkuvert, å vilka röstkortets uppgifter skola kunna ifyllas*. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. *Han skall därvid förete sitt röstkort samt avlämna ytterkuvertet vederbörligen ifyllt*, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å *ytterkuvertet* teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 35 § 2 eller 3 mom. *eller 35 a §* kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes *ytterkuvertet* vara i behörig ordning *ifyllt* och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den *röstkortet* avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

mottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val *utdraget* avser.

röstmottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val *röstningen* avser.

Väljaren skall — — — — — till röstmottagaren.

Är valkuvertet — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — fastställt formulär.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

39 §.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valsedel, avseende samma val eller annat kommunalval, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 och 29 §§ sägs.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, *avlämnar till röstmottagaren valsedelsförsändelsen jämte ytterkuvert försett med sådant röstlängdsutdrag, som i 36 § sägs, rörande sistnämnda make, utvisande att denne är röstberättigad vid det val försändelsen avser.*

Finnes att *röstlängdsutdraget* är i behörig ordning samt att *försändelsens ytterkuvert* är sådant, som avses i 29 §, och *tillslutet*, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i *det med röstlängdsutdrag försedda ytterkuvertet* samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § *eller 35 a §* sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valsedel, avseende samma val eller annat kommunalval, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 och 29 §§ sägs.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, *skall förete röstkort för denna make samt avlämna valsedelsförsändelsen jämte ytterkuvert ifyllt i enlighet med uppgifterna å röstkortet. Härjämte skall han å ytterkuvertet teckna försäkran, att han är äkta make till den, som anordnat försändelsen.*

Finnes att *ytterkuvertet* är i behörig ordning *ifyllt* samt att *valsedelsförsändelsen* är i behörigt skick och *tillsluten*, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 KAP.

44 §.

1 mom. Å utsatt — — — — — öppna dörrar.

2 mom. Hava ytterkuvert — — — — — förda förteckningen.

Inkomna ytterkuvert — — — — — på valet.

3 mom. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade *röstlängdsutdrag*. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för det i *röstlängdsutdraget* angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad vid valet eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

Övriga ytterkuvert — — — — — såsom ogillt.

4 mom. Valprotokollen uppläsas — — — — — på valet.

5 mom. De kuvert — — — — — giva anledning.

53 a §.

Hava samtliga suppleanter för enligt 46 § utsedd landstingsman inkallats till ordinarie landstingsmän eller eljest avgått som suppleanter, skall ny sammanräkning företagas för utseende av ytterligare suppleant för denne. Sammanräkningen verkställes vid offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart omständigheterna medgiva det, och skall därvid vad i 47 och 51 §§ sägs äga motsvarande tillämpning. Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

54 §.

Vid sammanräkning, som avses i

Vid sammanräkning, som avses i

(Gällande lydelse)

52 § 2 mom. eller 53 §, föres protokoll i överensstämmelse med formulär, som fastställts av Konungen, och i formulären givna anvisningar. Protokollet skall upptaga de föreliggande omständigheterna samt vem på grund därav skall inträda i den avgångnes ställe. Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av nämnda protokoll. Med protokollets uppläsning är förrättningen avslutad.

55 §.

Finnes icke någon, som enligt de i 52 eller 53 § givna bestämmelserna kan inträda i stället för avgången landstingsman eller fullmäktig, skall platsen stå obesatt intill utgången av den tid, för vilken den avgångne varit vald.

56 §.

Är någon — — — — — och avgöras.
Skiljes den — — — — — för valet.
Vid nytt val gäller i övrigt vad om allmänt val är föreskrivet.
Vad i — — — — — ny röstsammanräkning.

8 KAP.

59 §.

Valnämnden eller — — — — — ordentligen verkställas.
Kostnaden för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, ävensom utgifter för kuvert, som avses i 26 och 29 §§, samt de i 33 § 3 mom. och 34 § 1 mom. omförmälda omslagen skola gäldas vid val av kyrkofullmäktige av församlingen och i övriga fall av kommu-

(Föreslagen lydelse)

52 § 2 mom., 53 § eller 53 a §, föres protokoll i överensstämmelse med formulär, som fastställts av Konungen, och i formulären givna anvisningar. Protokollet skall upptaga de föreliggande omständigheterna samt vem på grund därav skall inträda i den avgångnes ställe. Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av nämnda protokoll. Med protokollets uppläsning är förrättningen avslutad.

Finnes icke någon, som enligt de i 52 eller 53 § givna bestämmelserna kan inträda i stället för avgången landstingsman eller fullmäktig, skall platsen stå obesatt intill utgången av den tid, för vilken den avgångne varit vald. *Kan av enahanda orsak suppleant för landstingsman icke utses enligt bestämmelserna i 53 a § skall därvid bero.*

Kostnaden för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, ävensom utgifter för *blanketter till röstkort och för* kuvert, som avses i 26 och 29 §§, samt de i 33 § 3 mom. och 34 § 1 mom. omförmälda omslagen skola gäldas vid val av kyrkofullmäktige av försam-

(Gällande lydelse)

nen, vilken jämväl har att tillhandahålla lämpliga vallokaler och bestrida kostnaden för de anordningar, som avses i 26 §.

(Föreslagen lydelse)

lingen och i övriga fall av kommunen, vilken jämväl har att tillhandahålla lämpliga vallokaler och bestrida kostnaden för de anordningar, som avses i 26 §.

60 §.

Kuvert, varom — — — — — statsverkets försorg.

I 26 och 29 §§ — — — — — mot ersättning.

Kuvert, som avses i 29 §, och valkuvert, varom förmåles i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Kuvert, som i förstnämnda paragraf sägs, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

Ytterkuvert, som i 38 § sägs, tillhandahållas på statsverkets bekostnad de personer, vilka hava att utfärda röstlängdsutdrag enligt 36 § 2 mom.

I 29 § omnämnda kuvert av de slag, som erfordras för inom valdistriktet förekommande val, skola i god tid före varje val finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna.

Kuvert, som avses i 29 och 38 §§, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Ytterkuvert, som avses i 38 §, tillhandahållas på statsverkets bekostnad även valnämnden eller magistraten. I 29 § omförmälda kuvert samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 29 § omnämnda kuvert av de slag, som erfordras för inom valdistriktet förekommande val, samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola i god tid före varje val finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. Nyssnämnda ytterkuvert skola inom samma tid härjämte finnas tillgängliga å fast postanstalt samt å svensk beskickning eller svenskt konsulat, där röstmottagning äger rum.

Det åligger — — — — — 38 §§ sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1961.

Valutredningens förslag

till

L a g

om ändrad lydelse av 22 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319)

Härigenom förordnas, att 22 § landstingslagen den 14 maj 1954 skall er-
hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Förelagten lydelse)

22 §.

Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, skall länsstyrelsen införa tillkännagivande därom i länskungörelserna och till ordinarie landstingsman inkalla den närmast i ordningen varande suppleanten.

Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, skall länsstyrelsen införa tillkännagivande därom i länskungörelserna och till ordinarie landstingsman inkalla den närmast i ordningen varande suppleanten. *Hava samtliga suppleanter för landstingsman inkallats till ordinarie landstingsmän eller eljest avgått som suppleanter, gäller vad i 53 a § kommunala vallagen stadgas.*

Inträffar för — — — — — dess beskaffenhet.

Uppkommer för — — — — — är sagt.

Denna lag träder i kraft den 1
juli 1961.
